МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ПІЗНАВАЛЬНО-САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0133-з
спеціальності 013 «Початкова освіта» освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
В. О. Доценко

Керівник: професор кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н.,
професор _____ М. Д. Дяченко

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н. _____ Н. В. Вахняк

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____» _____2024__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Доценко Валерії Олександрівни

1. Тема роботи: «Формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів»
керівник роботи Дяченко Марія Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор затверджена наказом ЗНУ від 24 вересня 2024 р. № 1446-с.

2. Строк подання студентом роботи: 02 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): висвітлити теоретичні засади формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів; розкрити наукові підходи до дефініції поняття «пізнавально-самостійної діяльність» у психолого-педагогічній літературі; охарактеризувати класифікацію видів і форм самостійної роботи учнів; окреслити дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів; визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів й експериментально перевірити їхню ефективність.

5. Перелік графічного матеріалу: 9 таблиць, 1 рисунок за результатами дослідження.

Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Дяченко М. Д.	03.02.24 р	03.02.24 р
Розділ 1	Дяченко М. Д.	15.04.24 р.	15.04.24 р.
Розділ 2	Дяченко М. Д.	14.09.24 р.	14.09.24 р.
Висновки	Дяченко М. Д.	18.11.24 р.	18.11.24 р.

7. Дата видачі завдання: 03.02.24 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень-лютий	Виконано
2	Написання вступу	квітень	Виконано
3	Написання першого розділу	травень-червень	Виконано
4	Написання другого розділу	липень-вересень	Виконано
6	Написання висновків	жовтень	Виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	Виконано
8	Захист	грудень	Виконано

Студент _____ Доценко В. О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Дяченко М. Д.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Зубцова Ю. Є.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 71 с., 9 таблиць, 1 рисунок, 84 джерела, 1 додаток.

Мета дослідження – обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Об’єкт дослідження – пізнавально-самостійна діяльність молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Методи дослідження: аналіз наукової та навчально-методичної літератури; узагальнення; педагогічний експеримент, спостереження, усне опитування, бесіда; статистичні методи.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в: розкритті сутності педагогічної проблеми позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів; висвітленні змісту поняття «пізнавально-самостійна діяльність молодших школярів»; характеристиці дидактичних принципів формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні форм та методів формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів; в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Галузь використання: заклади освіти.

ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ПІЗНАВАЛЬНО-САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПОЗИТИВНА МОТИВАЦІЯ, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, ФОРМУВАННЯ.

SUMMARY

Dotsenko V. O. Formation of Positive Motivation for the Cognitive and Independent Activity of Younger Students

Qualifying work of the master. Zaporizhizha National University. Zaporizhzhia, 2024.

The qualification work is devoted of the formation of of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger students.

The purpose of the study is the substantiation and experimental verification of pedagogical conditions for the formation of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren.

The object of the research is the cognitive and independent activity of younger schoolchildren.

The subject of the research is the pedagogical conditions for the formation of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren.

Research methods: analysis of scientific and educational and methodological literature; generalization; pedagogical experiment, observation, oral survey, conversation; statistical methods.

Objectives of the study:

1) highlight the theoretical foundations of the formation of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren;

2) to reveal scientific approaches to the definition of the concept of “cognitive and independent work” in the psychological and pedagogical literature;

3) to outline the didactic principles of the formation of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren

4) to determine and substantiate the pedagogical conditions for the formation of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren and experimentally verify their effectiveness.

The theoretical significance of the obtained results consists in: revealing the essence of the pedagogical problem of positive motivation for cognitive and independent activity of younger schoolchildren; highlighting the content of the concept of “cognitive

and independent activity of younger schoolchildren"; characteristics of didactic principles of formation of positive motivation for cognitive and independent activity of younger schoolchildren.

The practical significance of the obtained results lies in determining the forms and methods of forming positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren; in the substantiation and experimental verification of pedagogical conditions for the formation of positive motivation for the cognitive and independent activity of younger schoolchildren. The obtained results can also be used by students of the specialty: 013 "Primary Education" in the process of preparing course and diploma theses.

Key words: didactic principles, younger school students, educational process, pedagogical conditions, cognitive and independent activity, positive motivation, primary education, formation.

ЗМІСТ

Вступ……. 9
Розділ 1. Теоретичні засади формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів…..…… 12
1.1. Наукові підходи до дефініції поняття «пізнавально-самостійної діяльність» у психолого-педагогічній літературі……. 12
1.2. Класифікація видів і форм самостійної роботи учнів ……... 22
1.3. Дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів…… 34
Розділ 2. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів……..……. 44
2.1. Організація педагогічного експерименту…….. 44
2.2. Педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів…….. 51
2.3. Узагальнення та систематизація результатів педагогічного експерименту……... 65
Висновки…….. 77
Список використаних джерел…… 78
Додатки…… 85

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВПМ – внутрішня позитивна мотивація

ЕГ – експериментальна група

ЗПМ – зовнішня позитивна мотивація

КГ – контрольна група

МОНУ – Міністерство освіти і науки України

НУШ – Нова українська школа

ВМ – позитивна мотивація

ПСД – пізнавально-самостійна діяльність

ПО – початкова освіта

ВСТУП

Сучасний світ характеризується швидкими технологічними змінами, що вимагають від людей постійного навчання і адаптації. Мотивація до навчання та пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів стає одним із завдань освітнього середовища в початковій школі. Тема розвитку позитивної мотивації до навчання та пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є надзвичайно актуальною в сучасних умовах, адже мотивовані учні краще засвоюють матеріал, досягають вищих результатів та відчувають задоволення від процесу навчання.

Пізнавальна самостійність сприяє розвитку критичного мислення, ініціативності, відповідальності та впевненості у власних силах, а в умовах швидких змін та постійного потоку інформації, здатність самостійно навчатися та здобувати знання стає ключовою для успіху в житті. Розвиток позитивної мотивації та пізнавальної самостійності – це тривалий процес, який потребує терпіння та послідовності, проте, результат вартий зусиль, адже саме від цього залежить успішне майбутнє молодших школярів. Формування навичок самостійної роботи у молодших школярів – це ключовий аспект успішного навчання та розвитку особистості, оскільки саме в початковій школі закладається фундамент для здатності дитини вчитися самостійно, критично мислити та досягати поставленої мети.

Проблему формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів порушували у своїх дослідженнях учені та ін.

Мета дослідження – обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Завдання дослідження:

1) висвітлити теоретичні засади формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів;

2) розкрити наукові підходи до дефініції поняття «пізнавально-самостійна робота» у психолого-педагогічній літературі;

3) окреслити дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

4) визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів й експериментально перевірити їхню ефективність.

Об’єкт дослідження – пізнавально-самостійна діяльність молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Для досягнення мети та завдань дослідження використано такі методи:

– теоретичні: аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури для визначення об’єкта, предмета, мети дослідження, формулювання його завдань; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для розроблення основних підходів до формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, теоретичного обґрунтування педагогічних умов цього процесу;

– емпіричні: діагностичні (анкетування, бесіди, педагогічні спостереження,) для визначення рівнів сформованості в учнів молодшого шкільного віку навичок самостійної роботи, доведення доцільності розроблених педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів;

– педагогічний експеримент;

– статистичні методи дослідження з метою кількісно-якісного аналізу та узагальнення результатів дослідження.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в: розкритті сутності педагогічної проблеми позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів; висвітленні змісту поняття «пізнавально-самостійна діяльність молодших школярів»; характеристиці дидактичних принципів формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні форм та методів формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів; в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Результати дослідження можуть бути використані вчителями, керівниками закладів загальної середньої освіти з метою підвищення ефективності формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Одержані результати можуть також бути використані студентами спеціальності 013 «Початкова освіта» у процесі підготовки курсових та кваліфікаційних робіт.

Результати дослідження пройшли апробацію під час IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (20 квітня 2024 року, м.Запоріжжя, Запорізький національний університет), доповідь на тему «Формування позитивної мотивації до пізнавальної діяльності молодших школярів».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (84 позиції), 1 додаток. Загальний обсяг – 90 сторінок, обсяг основного тексту – 71 сторінка. Кваліфікаційна робота містить 9 таблиць, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ПІЗНАВАЛЬНО-САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Наукові підходи до дефініції поняття «пізнавально-самостійна діяльність» у психолого-педагогічній літературі

Розвиток позитивної мотивації до навчання – це складний і багатогранний процес, який вимагає спільних зусиль вчителя, учня і батьків. Актуальність цієї теми обумовлена необхідністю підготовки підростаючого покоління до життя в сучасному динамічному світі.

Державний стандарт початкової освіти передбачає метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості; навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі [53].

Різним аспектам формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, а також проблемі розвитку пізнавального інтересу, зокрема в учнів початкової школи, присвятили свої наукові розвідки такі дослідники, як: Т. Бланк (роль формування позитивної мотивації в успішності навчальної діяльності дітей) [5], С. Бондар (витоки заохочення учнівської пізнавальної діяльності) [7], І. Вишковський (методика розвитку активності пізнавальної діяльності учнів) [9], О. Гнатюк (способи та шляхи формування навчальної мотивації молодших школярів у сучасних умовах) [13; 14], М. Горват (активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи

в процесі вивчення природничої освітньої галузі) [17], О. Гузенко (формування навчальної учнів початкової школи: особистісно орієнтований підхід) [18], Я. Демченко (засоби формування навчальної мотивації молодших школярів) [19], Л. Дзюбко (психолого-педагогічні аспекти проблеми мотивації навчальної діяльності) [20], О. Дуброва (навчальна мотивація як елемент діяльності) [23], Б. Житник (методи навчання та активізації пізнавальної діяльності школярів) [28], С. Ілляш (педагогічні умови формування пізнавального інтересу в молодших школярів) [30], В. Климчук (особливості розвитку внутрішньої мотивації) [34], Л. Маляр (специфіка навчальної мотивації) [40], С. Мартиненко (діагностики вивчення навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів) [41], В. Прокопенко (роль проєктних технологій в розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів) [52], В. Просенко (мотивація до навчання учнів) [57], Н. Руда (теоричні засади мотивації ефективного навчання) [59], А. Сівачук (педагогічні умови формування навчальної мотивації та пізнавального інтересу молодших школярів [66; 67], В. Степанова (проєкти в активізації пізнавальних інтересів і учнів) [68], Л. Сухомлин (форми активізації пізнавальної діяльності молодших школярів) [70], Т. Тулупова Т. (учнівська мотивація в контексті психологічного середовища в школі) [74], О. Фідря (мотивація навчально-пізнавальної діяльністі учнів) [76], І. Чорней (психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі) [79], Г. Щукіна (активізація пізнавальні діяльності ічнів у школі) [84], Л. Яременко (проблема мотивації освітнього процесу) [84] та ін.

Теоретичні засади формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів ґрунтуються на комплексі психолого-педагогічних теорій та концепцій, які розглядають мотивацію як складний та багатогранний феномен. Основними з цих теорій є:

1) теорії потреб (А. Маслоу, К. Альдерфер, Д. Макклелланд). Ієрархія потреб Маслоу стверджує, що потреби людини організовані в ієрархічну структуру, від фізіологічних до потреб у самореалізації. Для формування пізнавальної мотивації важливо задовольнити базові потреби дитини (безпека, приналежність, повага), щоб вона могла зосередитися на пізнанні;

2) теорія ERG Альдерфера – спрощена версія теорії Маслоу, яка виділяє три

групи потреб: існування (existence), зв’язок (relatedness) та зростання (growth). Задоволення потреб зростання (саморозвиток, пізнання) є ключовим для формування пізнавальної мотивації;

3) теорія набутих потреб Макклелланда, ця теорія стверджує, що потреби формуються протягом життя під впливом соціального середовища, важливими для навчання є потреби в досягненні, владі та афіліації (приналежності);

4) діяльнісний підхід – діяльність розглядається як основна форма активності людини, спрямована на задоволення її потреб: навчальна діяльність має бути змістовною та мотивованою, щоб викликати інтерес у дитини, навчання має відбуватися в зоні найближчого розвитку дитини, тобто на рівні трохи вище її поточних можливостей, але з підтримкою дорослого – це створює умови для розвитку пізнавальної самостійності; для успішного навчання необхідно забезпечити поетапне формування дій, від зовнішніх, матеріальних, до внутрішніх, розумових, це сприяє усвідомленому засвоєнню знань та розвитку самоконтролю;

5) теорія навчальної діяльності акцентує увагу на формуванні в учнів уміння вчитися, тобто здатності самостійно ставити навчальні завдання, знаходити способи їх вирішення та оцінювати результати;

6) когнітивні теорії (Ж. Піаже, Дж. Брунер): теорія когнітивного розвитку Піаже (розвиток інтелекту відбувається поетапно, через послідовні стадії, враховуюи вікові особливості дітей при організації навчання та формуванні мотивації); теорія навчання Брунера (навчання – це активний процес конструювання знань учнем, створюючи умови для самостійного дослідження та відкриття нових знань);

7) теорії мотивації (Х. Хекхаузен, Б. Вайнер): атрибутивна теорія Вайнера (мотивація залежить від того, як людина пояснює причини своїх успіхів та невдач, формувати в учнів позитивну атрибуцію, тобто віру в свої можливості та здатність досягати успіху); теорія самодетермінації Десі та Райана виділяє три основні психологічні потреби, які лежать в основі внутрішньої мотивації: автономія (свобода вибору), компетентність (відчуття успіху) та зв'язок з іншими (відчуття приналежності);

8) особистісно-орієнтований підхід (С. Бондар, О. Савченко) – цей підхід

ставить в центр уваги особистість учня, його індивідуальні особливості, потреби та інтереси, навчання має бути спрямоване на розвиток особистості в цілому, а не тільки на засвоєння знань.

Ключові принципи формування позитивної мотивації

1. Створення сприятливого емоційного клімату: доброзичлива атмосфера, підтримка та повага до кожного учня.

2. Активізація пізнавальної діяльності: використання інтерактивних методів навчання, проблемних ситуацій, дослідів, проєктів.

3. Забезпечення успіху в навчанні: створення ситуацій, в яких кожен учень може відчути себе успішним.

4. Формування позитивної самооцінки: підтримка віри учня у свої сили та можливості.

5. Розвиток самостійності та відповідальності: надання учням можливості самостійно планувати свою діяльність, приймати рішення та оцінювати результати.

6. Врахування індивідуальних особливостей: індивідуальний підхід до кожного учня, врахування його інтересів, потреб та здібностей.

7. Зв’язок навчання з реальним життям: показувати учням практичне значення знань та їх застосування в повсякденному житті.

Врахування цих теоретичних засад та принципів дозволяє ефективно формувати позитивну мотивацію до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, що є запорукою їхнього успішного навчання та розвитку.

Інтерес загалом – це певна спрямованість особистості, специфічна умова пізнавальної діяльності, особливо емоційно забарвлене ставлення до предметів, подій чи явищ дійсності.

А поняття «пізнавальний інтерес» означає мисленнєво-діяльнісний стан того, хто навчається. Пізнавальний інтерес сприяє оволодінню молодшими школярами загальними засобами дій та впливає на формування і розвиток творчих здібностей. У дітей молодшого шкільного віку закладаються стійкі пізнавальні інтереси, що суттєво впливають на процес подальшого успішного навчання учнів початкової школи.

Пізнавальний інтерес молодших школярів – це складне психологічне

утворення, що характеризується спрямованістю на процес пізнання, активним ставленням до нього, стійкою потребою в оволодінні новими знаннями, вміннями та навичками, це – бажання дитини навчатися, дізнаватися нове, досліджувати світ навколо себе.

Пізнавальний інтерес відіграє ключову роль у всебічному розвитку та формуванні самостійності особистості учня початкових класів. Це – потужний стимул до активного пізнання світу, розвитку творчих здібностей та формування позитивного ставлення до навчання.

Як зазначають науковці, пізнавальний інтерес – важливий компонент всебічного розвитку особистості, в якому виявляються ціннісні орієнтації. Неможливо розглядати завдання освіти та виховання поза зв'язком з розвитком пізнавальних інтересів, що сприяють більш ефективному оволодінню знаннями, накопичених людством [61, с. 176].

Основні характеристики пізнавального інтересу – наявність безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності; позитивні емоції по відношенню до навчальної діяльності; радість пізнавання і пізнання; активна участь молодших школярів у навчальній діяльності.

Поняття «пізнавальний інтерес» – багатопланове та складне, різні погляди на сутність пізнавального інтересу можна подати у вигляді кількох напрямків, в контексті яких пізнавальний інтерес пов'язується з потребою індивіда, спрямованістю і мотиваційною сферою особистості.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування культури пізнавальних інтересів. Саме в цей час діти особливо відкриті до нового, їхня допитливість сягає піку, а бажання досліджувати світ є надзвичайно сильним. Тому, правильно організований навчальний процес у початковій школі відіграє вирішальну роль у розвитку стійкого інтересу до знань та формування важливих навчальних навичок.

Пізнавальний інтерес може бути високого рівня й поширюватися на пізнання нового загалом, на отримання всебічних знань про світ і поглиблене пізнання, в її теоретичні засади та певні закономірності.

Ключові характеристики пізнавального інтересу молодших школярів:

– позитивне емоційне забарвлення, адже пізнання викликає у дитини позитивні емоції: радість, захоплення, здивування;

– активність та допитливість, оскільки дитина прагне до активної взаємодії з навчальним матеріалом, ставить запитання, шукає відповіді, досліджує;

– спрямованість на процес пізнання, адже дитині цікавий не тільки результат, але й сам процес здобуття знань;

– стійкість та тривалість, бо інтерес не є миттєвим, він зберігається протягом певного часу та спонукає дитину до подальшої пізнавальної діяльності;

– вибірковість, адже пізнавальний інтерес може бути спрямований на певні предмети, явища або сфери знань.

Значення пізнавального інтересу полягає в тому, що він виступає стимулом до навчання, сприяє кращому засвоєнню матеріалу та досягненню високих результатів. Інтерес стимулює розвиток уваги, пам’яті, мислення, уяви та інших пізнавальних процесів, формує позитивне ставлення до навчання, а зацікавлені діти отримують задоволення від навчання, що формує позитивне ставлення до школи та освіти в цілому. Окрім того, пізнавальний інтерес сприяє розвитку допитливості, ініціативності, самостійності та творчих здібностей.

Пізнавальний інтерес може досягати високого рівня розвитку та охоплювати не лише окремі предмети чи сфери знань, а й загалом прагнення до пізнання нового. Це означає, що дитина відчуває стійку потребу в отриманні нових знань, незалежно від конкретної теми чи дисципліни.

Ознаками високого рівня пізнавального інтересу, що поширюється на пізнання нового загалом є:

– постійна допитливість (дитина постійно ставить запитання, цікавиться різними аспектами навколишнього світу, прагне зрозуміти, як все влаштовано);

– активний пошук інформації (дитина самостійно шукає відповіді на свої запитання в книгах, енциклопедіях, інтернеті, звертається до дорослих);

– захоплення різними сферами знань (інтерес не обмежується одним предметом, а охоплює різні галузі: історію, науку, мистецтво, техніку тощо);

– ініціативність у навчанні (дитина проявляє ініціативу у навчальній діяльності, пропонує власні проєкти, дослідження, експерименти);

– задоволення від процесу пізнання (дитина отримує задоволення не тільки від результату, але й від самого процесу здобуття знань, подолання труднощів;

– стійкість інтересу (інтерес не є миттєвим, він зберігається протягом тривалого часу та спонукає дитину до подальшого пізнання);

– здатність до самостійного навчання (дитина здатна самостійно організовувати свою навчальну діяльність, ставити цілі, планувати роботу та оцінювати результати).

Значення високого рівня пізнавального інтересу полягає в тому, що відбувається успішне навчання впродовж усього життя, оскільки людина, яка має стійкий інтерес до пізнання, здатна постійно вчитися та розвиватися, що є важливим в сучасному світі.

Суттєву роль відіграє розвиток інтелектуальних здібностей, адже постійне прагнення до нових знань стимулює розвиток мислення, пам’яті, уваги, уяви та інших когнітивних процесів впливає на розвиток позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності.

Окрім того здійснюється формування творчої особистості, оскільки високий рівень пізнавального інтересу сприяє розвитку творчих здібностей, здатності до нестандартного мислення та пошуку нових рішень. Людина, яка постійно вчиться та розвивається, легше адаптується до змін у суспільстві та технологіях, самореалізується (пізнання нового допомагає людині краще зрозуміти себе, свої здібності та інтереси, що сприяє самореалізації в житті).

Високий рівень пізнавального інтересу є цінним надбанням особистості, що сприяє її успішному розвитку та самореалізації протягом усього життя. Тому, важливо створювати умови для його формування та підтримки, особливо в молодшому шкільному віці, коли закладаються основи ставлення до навчання та пізнання.

Чинники, що впливають на формування пізнавального інтересу:

1) зміст навчального матеріалу – матеріал повинен бути цікавим, доступним для розуміння та пов’язаним з реальним життям;

2) методи навчання (активні та інтерактивні методи навчання – ігри, досліди, проєкти – сприяють розвитку пізнавального інтересу);

3) особистість учителя, оскільки ентузіазм, захопленість своїм предметом та вміння створити позитивну атмосферу в класі є важливими факторами;

4) навчальне середовище, наявність необхідних матеріалів, обладнання та можливостей для дослідження сприяє розвитку інтересу;

5) взаємодія з однолітками, спілкування та спільна діяльність з однолітками можуть стимулювати пізнавальний інтерес;

6) сімейне виховання, підтримка батьків, їхня цікавість до знань та заохочення дитячої допитливості є важливими факторами.

Внутрішня та зовнішня мотивація до навчання – це два основних типи мотивації, які спонукають людину до навчальної діяльності. Вони відрізняються джерелом спонукання та характером впливу на процес навчання., так джерелом внутрішньої мотивації є: внутрішні потреби, інтереси, бажання та цінності самої людини, характер (людина навчається заради самого процесу навчання, отримання задоволення від пізнання нового, розвитку своїх здібностей та досягнення особистих цілей), зацікавленість предметом, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, задоволення від вирішення складних завдань, усвідомлення важливості знань для майбутнього.

Внутрішня мотивація, в основному, – стійка та тривала, сприяє глибокому засвоєнню матеріалу, підвищує пізнавальну активність та творчість, формує позитивне ставлення до навчання.

Джерелом зовнішньої мотивації є: зовнішні чинники – оцінки, похвала, покарання, конкуренція, вимоги батьків або вчителів; характер (заради отримання зовнішньої винагороди або уникнення покарання), бажання отримати гарну оцінку, страх отримати погану оцінку або покарання, прагнення до похвали від вчителя або батьків, участь у конкурсах та олімпіадах заради перемоги.

Переваами зовнішньої мотивації є те, що вона: може бути ефективною для короткочасного стимулювання; може допомогти у формуванні первинного інтересу до предмета.

Недоліками зовнішньої мотивації є те, що вона – нестійка та залежить від зовнішніх обставин, а також може призвести до формального засвоєння матеріалу, може знизити внутрішню мотивацію, може викликати стрес та тривожність.

Співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації: в ідеалі, навчання повинно базуватися на внутрішній мотивації, проте, у реальному житті часто присутні обидва типи мотивації. Важливо, щоб вчителі та батьки сприяли розвитку внутрішньої мотивації, створюючи умови для зацікавлення учнів, розвитку їхніх пізнавальних інтересів та потреб. Зовнішня мотивація може використовуватися як допоміжний засіб, але її слід застосовувати обережно, щоб не знизити внутрішню мотивацію.

Як розвивати внутрішню мотивацію? Необхідно створювати проблемні ситуації, пропонувати учням завдання, які потребують пошуку нестандартних рішень, використовувати ігрові методи навчання (ігри роблять процес навчання більш захоплюючим та цікавим), застосовувати наочність та мультимедійні засоби (візуалізація інформації сприяє кращому засвоєнню матеріалу та стимулює інтерес), залучати учнів до практичної діяльності, пропонувати дітям проводити досліди, експерименти, створювати проєкти та презентації, пов’язувати навчання з реальним життям, показувати дітям, як знання, отримані в школі, можуть бути корисними в повсякденному житті.

Потрібно створювати атмосферу успіху та підтримки, щоб кожна дитина відчувала себе успішною та отримувала підтримку від вчителя та однокласників, заохочувати допитливість та ставити запитання, забезпечувати умови, в яких діти не бояться ставити запитання та висловлювати свої думки.

Важливим є використання міжпредметних зв’язків, слід показувати дітям, як різні предмети пов’язані між собою, це розширює їхній кругозір та стимулює інтерес до пізнання. Доцільно заохочувати самостійний пошук інформації, навчати дітей користуватися різними джерелами інформації, такими як книги, енциклопедії, інтернет.

Найкращі результати в навчанні досягаються тоді, коли у людини переважає внутрішня мотивація, тому, завданням вчителів та батьків є створення умов для розвитку саме цього типу мотивації.

У сучасних умовах цифрового суспільства інформаційне перевантаження може призвести до демотивації учнів, саме тому розвиток вміння самостійно здобувати знання та критично їх оцінювати стає все більш необхідним.

Відповіднодо концепції Нової української школи [38] виокремлюють етапи формування пізнавальних процесів: цікавість є початковою стадією пізнавальної спрямованості дитини.

На цьому етапі вона безпосередньо пов’язана не зі змістом діяльності, а з емоційною реакцією на новизну ситуації, подразників, з якими стикається учень у процесі активної взаємодії з предметами і явищами навколишньої дійсності. Цікавість не виходить за межі відображуваного, це простий прояв дослідницького рефлексу; на основі цікавості виникає допитливість – прагнення дитини проникнути за межі побаченого. Для допитливості є характерним прагнення до пізнання глибших зв’язків і відношень; вона виявляється у формі загального інтересу до всього, з чим доводиться стикатися дитині. Елементарний безпосередній інтерес до нових фактів і цікавих явищ переростає в інтерес до пізнання істотних властивостей предметів і явищ, до встановлення причиново-наслідкових зв’язків, закономірностей.

Сучасна педагогіка прагне до індивідуалізації навчання, що передбачає врахування інтересів і особливостей кожного учня, позитивна мотивація є рушійною силою для самостійного навчання і розвитку.

Мотивація до навчання сприяє не тільки здобуттю знань, але й розвитку таких особистісних якостей, як відповідальність, самостійність, критичне мислення, творчість. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи мотивації до навчання, позитивний досвід навчання в початковій школі впливає на подальшу навчальну діяльність.

У молодшому шкільному віці активно формуються пізнавальні інтереси, завдання педагога – підтримувати і розвивати цю природну допитливість. Молодший шкільний вік – це період активного розвитку самостійності, тому залучення учнів до самостійної роботи сприяє формуванню відповідальності і впевненості у своїх силах. Значення позитивної мотивації до навчання у молодшому шкільному віці полягає в тому, що вона є рушійною силою, яка спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, розвитку інтелектуальних здібностей та досягнення успіху, стимулює пізнавальну активність учня, викликає бажання дізнаватися нове, досліджувати світ та розширювати свій кругозір.

1.2. Класифікація видів і форм самостійної роботи учнів

Самостійна робота учнів початкової школи є важливою педагогічною проблемою, яка охоплює різні аспекти навчально-виховного процесу. Вона не зводиться лише до виконання завдань без допомоги вчителя, а є складним процесом формування в учнів здатності до самостійного пізнання, організації власної діяльності та відповідальності за результати.

Проблема самостійної роботи в початковій школі полягає в тому, що саме в цьому віці закладаються основи для подальшого розвитку самостійності як важливої якості особистості. Недостатня увага до формування цих навичок може призвести до труднощів у навчанні на наступних етапах освіти та в подальшому житті. Ключовими аспектами педагогічної проблеми самостійної роботи в початковій школі можна назвати:

1) формування мотивації до самостійної діяльності, потрібно просто дати завдання, а й зацікавити учнів, створити умови, за яких вони захочуть самостійно працювати та досягати результату;

2) розвиток пізнавальних процесів, адже самостійна робота повинна сприяти розвитку уваги, пам’яті, мислення, уяви та інших пізнавальних процесів;

3) формування вмінь та навичок самостійної роботи, учні повинні навчитися планувати свою діяльність, організовувати робоче місце, користуватися різними джерелами інформації, контролювати та оцінювати свої результати;

4) індивідуальний підхід, потрібно враховувати індивідуальні особливості кожного учня, його темп навчання, рівень підготовки та інтереси;

5) організація освітнього середовища, яке повинно стимулювати самостійну діяльність учнів, забезпечувати доступ до необхідних матеріалів та ресурсів.

Слід наголосити на ролі вчителя, який повинен виступати не тільки як джерело знань, але й як організатор, консультант та помічник у самостійній діяльності учнів.

Але у практиці педагогічної діяльності в початковій школі в контексті формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів існує низка скуперечностей, а саме:

– недостатня сформованість в учнів мотивації до самостійної роботи, часто учні виконують завдання лише під тиском вчителя або заради оцінки;

– переважання репродуктивних методів навчання, учні часто змушені лише відтворювати інформацію, а не самостійно її здобувати та аналізувати;

– недостатня увага до розвитку вмінь самоконтролю та самооцінювання, учні часто не вміють перевіряти свою роботу та аналізувати помилки;

– недостатня диференціація завдань, учні з різним рівнем підготовки отримують однакові завдання, що може призвести до втрати інтересу до навчання;

– недостатня методична підготовка вчителів, не всі вчителі володіють ефективними методами організації самостійної роботи учнів.

Серед шляхів вирішення проблеми формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів можна виокремити:

– активізацію пізнавальної діяльності учнів, використання інтерактивних методів навчання, проблемних ситуацій, дослідів, проєктів;

– формування позитивної мотивації, створення умов для зацікавлення учнів, розвитку їхніх пізнавальних інтересів та потреб;

– розвиток вмінь самостійної роботи, навчання учнів плануванню, організації, контролю та оцінюванню власної діяльності;

– індивідуалізація та диференціація навчання, врахування індивідуальних особливостей кожного учня;

– створення сприятливого навчального середовища: Забезпечення доступу до необхідних матеріалів та ресурсів;

– підвищення кваліфікації вчителів, ознайомлення вчителів з сучасними методами організації самостійної роботи учнів;

– співпраця з батьками, залучення батьків до процесу формування навичок самостійної роботи у дітей;

Самостійна робота є важливим засобом формування ключових компетентностей учнів, розвитку їхньої пізнавальної активності, творчих здібностей та готовності до самостійного життя. Вона сприяє глибшому засвоєнню знань, кращому запам’ятовуванню та розумінню матеріалу, що вивчається і який діти опрацювали самостійно; розвитку критичного мислення, стимулюванню

аналізу, порівняння, узагальнення та формування власної думки; формуванню відповідальності та організованості, плануванню свого часу, вчасному виконанню завдань і відповідальності за результати своєї діяльності. А успішне виконання самостійних завдань підвищує віру у власні можливості та стимулює до подальшого навчання.

Таким чином, формування навичок самостійної роботи є однією з найважливіших педагогічних проблем початкової школи, вирішення якої сприяє успішному навчанню та розвитку особистості учнів.

Пізнавальний інтерес у молодших школярів можна розвивати таким чином:

1) на уроках створювати проблемні ситуації, пропонувати дітям вирішити цікаву проблему або знайти відповідь на складне питання;

2) використовувати ігрові методи навчання, оскільки, як відомо, ігри роблять процес навчання більш захоплюючим та цікавим;

3) застосовувати наочність та мультимедійні засоби, адже візуалізація інформації сприяє кращому засвоєнню матеріалу та стимулює інтерес;

4) залучати учнів до активної діяльності, надавати дітям можливість самостійно досліджувати, експериментувати та робити висновки;

5) пов’язувати навчання з реальним життям, показувати дітям, як знання, які вони отримують в школі, можуть бути корисними в повсякденному житті;

6) створювати атмосферу успіху та підтримки, щоб кожна дитина відчувала себе успішною та отримувала підтримку від вчителя та однокласників;

7) заохочувати допитливість та ставити запитання, створювати умови, в яких діти не бояться ставити запитання та висловлювати свої думки;

8) використовувати міжпредметні зв’язки, показувати дітям, як різні предмети пов’язані між собою, це розширює їхній кругозір та стимулює інтерес до пізнання.

Наслідки відсутності пізнавального інтересу відразу позначаються на успішності в навчанні; втраті інтересу до школи та освіти; формуванні негативного ставлення до навчання; утрудненння в розвитку особистості; розвитку пізнавального інтересу, що є важливим завданням для вчителів та батьків, адже саме він є запорукою успішного навчання та гармонійного розвитку дитини.

Молодший шкільний вік – це той період, в який відбувається розвиток шкільної мотивації, від якої залежить рівень і зміст пізнавальних інтересів. Молодші школярі з задоволенням беруть участь в таких заходах пізнавального характеру, як конкурс знавців, вечір розгаданих і нерозгаданих таємниць тощо. Беручи участь у таких заходах, діти можуть знайти собі справу до душі, розширити свої знання, виявити активність, що буде стимулювати подальший пізнавальний інтерес молодших школярів [30, с. 83].

Наукові підходи до визначення поняття «пізнавально-самостійна діяльність» різноманітні та базуються на різних психолого-педагогічних теоріях. Загалом, це поняття описує активну, ініціативну діяльність особистості, спрямовану на здобуття нових знань, умінь та навичок без безпосередньої допомоги з боку. Розглянемо основні підходи до вирішення проблеми формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Діяльнісний підхід – в його основі лежить розуміння діяльності як активної взаємодії суб’єкта з навколишнім світом. Пізнавально-самостійна діяльність розглядається як вид навчальної діяльності, що характеризується самостійним формулюванням мети, плануванням, виконанням та контролем результатів. Акцент робиться на активній ролі учня як суб’єкта пізнання, його здатності до саморегуляції та самоорганізації.

Особистісно-орієнтований підхід ставить у центр уваги особистість учня, його індивідуальні особливості, потреби та інтереси. Пізнавально-самостійна діяльність розглядається як процес саморозвитку та самовдосконалення особистості через активне пізнання світу. Важливим є формування в учнів позитивної мотивації до навчання, розвитку пізнавальних інтересів та потреб.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на формуванні в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної діяльності в різних сферах життя. Пізнавально-самостійна діяльність розглядається як засіб формування таких компетентностей, як уміння вчитися, критично мислити, розв'язувати проблеми, працювати з інформацією. Важливим є формування в учнів здатності до самостійного пошуку, аналізу та застосування знань на практиці.

Когнітивний підхід фокусується на процесах пізнання, таких як сприйняття,

памёять, мислення, уява. Пізнавально-самостійна діяльність розглядається як процес активного конструювання знань учнем на основі власного досвіду та взаємодії з навколишнім світом. Важливим є створення умов для розвитку когнітивних процесів учнів, формування в них стратегій самостійного навчання.

Можна виокремити ключові характеристики пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів:

– активність (учень виступає як активний суб'єкт пізнання, а не пасивний отримувач інформації);

– ініціативність (учень самостійно визначає мету, завдання та способи діяльності);

– саморегуляція (учень контролює та коригує свою діяльність, оцінює результати);

– мотивованість (учень має внутрішню мотивацію до навчання та пізнання);

– відповідальність (учень усвідомлює відповідальність за результати своєї діяльності).

Пізнавально-самостійна діяльність є більш широким поняттям, що включає в себе не тільки виконання завдань, але й самостійне формулювання мети, планування та контроль. Пізнавально-самостійна є однією з форм навчальної діяльності, що характеризується високим рівнем самостійності учня, а такоє є проявом пізнавальної активності учня, його прагнення до знань та саморозвитку.

Формування пізнавально-самостійної діяльності є важливим завданням сучасної освіти, оскільки вона сприяє підвищенню якості навчання, розвитку творчих здібностей учнів, формуванню ключових компетентностей, підготовці учнів до самостійного життя та професійної діяльності.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що пізнавально-самостійна діяльність – це складний та багатогранний феномен, що характеризує активну, ініціативну та мотивовану діяльність особистості, спрямовану на здобуття нових знань та саморозвиток. Її формування є важливим завданням сучасної освіти.

У сучасному світі, де інформація доступна як ніколи, а розваги конкурують за увагу дітей, мотивація учнів до навчання стає ключовим завданням для вчителів. Просто передавати знання вже недостатньо – потрібно запалювати в учнях іскру

цікавості та бажання вчитися.

Мотивовані учні краще засвоюють матеріал, активніше беруть участь у навчальному процесі та досягають вищих результатів. Зацікавлені учні прагнуть до знань, досліджують, ставлять запитання та шукають відповіді. Мотивація допомагає учням полюбити навчання, бачити в ньому не тягар, а можливість для розвитку та самореалізації.

У світі, що постійно змінюється, здатність до навчання протягом усього життя є необхідною умовою успіху, а мотивація до навчання в школі закладає основу для цього.

Існує багато методів та стратегій, які можуть допомогти вчителю мотивувати молодших школярів:

– створення позитивної атмосфери в класі, важливо, щоб учні відчували себе комфортно та безпечно, не боялися висловлювати свої думки та помилятися;

– використання інтерактивних методів навчання з використанням ігор, вікторин, дискусій, проєктів, дослідів;

– зв’язок навчання з реальним життям, щоб діти бачили, як знання, що вони отримують в школі, можуть бути корисними в повсякденному житті та в їхній майбутній професії.

– індивідуальний підхід до кожного учня, врахування особистісних особливостей, інтереси та здібностей кожного учня;

– використання сучасних технологій, застосування комп’ютерів, інтерактивних дошок, мультимедійних презентацій, онлайн-ресурсів та інших сучасних технологій, щоб зробити навчання більш цікавим та ефективним;

– залучення учнів до активної діяльності, надання учням можливість самостійно досліджувати, експериментувати, робити висновки та презентувати свої результати;

– створення ситуацій успіху, щоб кожен учень відчував себе успішним, це стимулює його до подальшого навчання;

– заохочення та похвала, заохочення учнів за їхні досягнення, навіть за невеликі, це піднімає їхню самооцінку та мотивацію;

– використання елементів ігрових елементів тощо.

Вчителю потрібно замість простого читання тексту з підручника, запропонуватми учням створити відеоролик або презентацію на цю тему, замість виконання одноманітних вправ, запропонувати дітям розгадати кросворд або ребус, замість простого переказу тексту, запропонувати молодшим школярам зіграти в рольову гру або влаштувати дебати.

Намагатися широко використовувати онлайн-платформи для створення інтерактивних вправ та тестів; організовувати екскурсії та візити на підприємства, щоб показати учням, як знання, які вони отримують в школі, застосовуються на практиці.

Класифікація видів і форм самостійної роботи учнів є досить різноманітною та залежить від критеріїв, які беруться за основу. Важливо розуміти, що чітких меж між різними видами та формами не існує, вони часто переплітаються та доповнюють одна одну.

1) за дидактичною метою та рівнем самостійності учнів виділяють такі види самостійної роботи:

– відтворювальні (цей вид роботи передбачає виконання завдань за зразком, алгоритмом або інструкцією, мета – закріплення знань, формування вмінь і навичок, відпрацювання способів дій у стандартних ситуаціях; самостійність учнів тут мінімальна, оскільки вони просто відтворюють вже відомі дії, наприклад, це може бути переписування тексту, розв’язування задач за зразком, виконання вправ на закріплення граматичних правил);

– реконструктивно-варіативні (учні застосовують вже відомі знання та вміння в дещо змінених умовах, шукають нові способи розв'язання завдань, порівнюють, аналізують, роблять висновки; рівень самостійності тут вищий, ніж у відтворюючих роботах, наприклад, складання плану тексту, підбір прикладів до правила, розв’язування задач різними способами);

– евристичні (частково-пошукові): учні самостійно формулюють проблему, висувають гіпотези, шукають шляхи її розв’язання, застосовуючи набуті знання та досвід; рівень самостійності – значно вищий, ніж у попередніх видах, наприклад, проведення невеликого дослідження, виконання творчого завдання з елементами пошуку, підготовка реферату або доповіді.

– творчі (цей вид роботи передбачає створення учнями нового продукту, оригінального рішення, самостійне формулювання проблеми та пошук шляхів її розв’язання; рівень самостійності найвищий, наприклад, написання власного вірша або оповідання, створення проєкту, проведення дослідження з самостійно визначеною темою);

2) за формою організації самостійні роботи:

– індивідуальні (кожен учень отримує окреме завдання, яке виконує самостійно; така форма дозволяє враховувати індивідуальні особливості та темп навчання кожного учня, наприклад, виконання вправ у зошиті, розв’язування задач, написання твору);

– фронтальні (всі учні класу виконують одне й те ж завдання – ця форма використовується для первинного закріплення знань або для організації спільної діяльності, наприклад, це може бути виконання вправ на дошці, колективне обговорення проблеми тощо;

– групові (учні об’єднуються в невеликі групи для виконання спільного завдання, ця форма сприяє розвитку комунікативних навичок, вмінню працювати в команді та розподіляти обов’язки, наприклад, виконання проєкту, підготовка презентації, проведення дослідження);

– парні (два учні працюють разом над спільним завданням – така форма сприяє взаємонавчанню та розвитку навичок співпраці, наприклад, взаємоперевірка домашнього завдання, спільне розв’язання задачі);

3) за джерелом отримання знань:

– робота з підручником та навчальною літературою (читання тексту, конспектування, складання плану, відповіді на запитання);

– робота з наочним матеріалом (розгляд ілюстрацій, схем, таблиць, карт);

– практична робота (виконання дослідів, експериментів, лабораторних робіт тощо);

– робота з інтернет-ресурсами (пошук інформації, опрацювання онлайн-матеріалів);

4) за характером діяльності учнів:

– репродуктивні, відтворення знань та способів дій;

– пошукові, спрямовані на пошук нових знань та способів дій;

– творчі, спрямовані на створення нового продукту або рішення.

Вибір виду та форми самостійної роботи залежить від навчальної мети, змісту матеріалу, вікових особливостей учнів та рівня їхньої підготовки. Слід поступово ускладнювати завдання та підвищувати рівень самостійності учнів. Учитель повинен забезпечувати необхідну підтримку та консультації, але не виконувати завдання за учнів. Потрібно формувати в учнів навички самоконтролю та самооцінювання.

Ефективне використання різних видів і форм самостійної роботи сприяє розвитку пізнавальної активності, самостійності, творчих здібностей та успішному навчанню учнів.

Мотивація до самостійної роботи учнів початкової школи є ключовим фактором успішного навчання та розвитку, вона спонукає дітей до активного пізнання, дослідження та самовдосконалення. Необхідно розуміти, що мотивація не є вродженою якістю, її потрібно формувати та підтримувати.

Мотивація до самостійної роботи є надзвичайно важливою ознакою, оскільки спонукає до покращення результатів навчання, адже мотивовані учні краще засвоюють матеріал, оскільки вони активно залучені в процес навчання та прагнуть зрозуміти суть явищ.

Самостійна робота стимулює цікавість до навчання, бажання досліджувати та пізнавати нове. Окрім того, відбувається формування відповідальності та організованості, молодші школярі навчаються планувати свою діяльність, розподіляти час та досягати поставлених цілей.

До того ж відбувається розвиток критичного мислення, адже самостійна робота сприяє розвитку аналітичних здібностей, вмінню робити висновки та приймати рішення.

Спостегізається підвищення впевненості у власних силах, бо успішне виконання самостійних завдань підвищує самооцінку та віру у власні можливості. І що важливо – відбувається підготовка до навчання впродовж усього життя, адже в сучасному світі здатність до самостійного навчання є необхідною умовою успіху.

Виокремимо чинники, що впливають на мотивацію до самостійної роботи:

– зміст навчального матеріалу (матеріал повинен бути цікавим, зрозумілим та пов’язаним з реальним життям);

– методи навчання (активні та інтерактивні методи навчання сприяють розвитку мотивації);

– особистість учителя , його ентузіазм, захопленість своїм предметом та вміння створити позитивну атмосферу є важливими факторами;

– освітнє середовище, наявність необхідних матеріалів та ресурсів сприяє розвитку інтересу;

– оцінювання, яке повинно бути справедливим, зрозумілим та стимулюючим;

– підтримка батьків, зацікавленість батьків у навчанні дитини та їхня підтримка є важливими факторами;

– індивідуальні особливості учнів, оскільки завжди потрібно враховувати індивідуальні особливості кожного учня, його інтереси та потреби.

Серед шляхів і способів мотивації учнів початкової школи до самостійної роботи можна виокремити такі, як створення проблемних ситуацій, завдання, що потребують пошуку нестандартних рішень; ігрові методи навчання; наочність та мультимедійні засоби, візуалізація інформації, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та стимулює інтерес; залучення учнів до практичної діяльності, самостійних досліджень, експериментів, узвгальнень та висновків.

Потрібно пов’язувати навчання з реальним життям, показувати дітям, як знання, що вони отримують в школі, можуть бути корисними в повсякденному житті, створювати атмосферу успіху та підтримки, щоб кожна дитина відчувала себе успішною та отримувала підтримку від вчителя та однокласників, щоб діти не бояться ставити запитання та висловлювати свої думки.

Необхідно також упроваджувати міжпредметну інтеграцію, приколадом якої в початковій школі є інтегрований курс «Я досліджую світ»; показувати молодшим школярам, як різні навчальні предмети пов’язані між собою, а це розширює їхній кругозір та стимулює інтерес до пізнання.

Також потрібно заохочувати учнів до самостійного пошуку інформації, навчати дітей користуватися різними джерелами інформації (книги, енциклопедії, інтернет), давати учням можливість вибору завдань або способів їх виконання, що

суттєво підвищує їхню мотивацію та відповідальність.

Слід забезпити учнів чіткими інструкціями щодо виконання завдання, поясніть мету та очікувані результати. Потрібно починати з простих завдань, поступово збільшуючи їх складність та рівень самостійності.

Формування навичок самоконтролю та самооцінювання відбувається при навчанні учнів перевіряти свою роботу, аналізувати помилки та оцінювати свої досягнення. Важливим ж використання похвали та заохочення учнів за їхні досягнення, навіть за невеликі, це піднімає їхню самооцінку та мотивацію.

Необхідно розрізняти внутрішню та зовнішню мотивацію: внутрішня мотивація базується на внутрішніх потребах та інтересах, тоді як зовнішня мотивація базується на зовнішніх факторах, таких як оцінки або похвала, слід сприяти розвитку саме внутрішньої мотивації, що є динамічним процесом, тому важливо постійно підтримувати та стимулювати інтерес учнів до навчання.

Індивідуальний підхід є ключовим фактором успіху, тому формування мотивації до самостійної роботи є важливим завданням для вчителів та батьків, це сприяє не тільки успішному навчанню, але й розвитку особистості дитини, її готовності до самостійного життя та навчання впродовж усього життя.

Ось деякі ключові аспекти, що характеризують зацікавленість у молодшому шкільному віці:

1) емоційний (зацікавленість супроводжується позитивними емоціями, такими як радість, захоплення, цікавість, здивування; дитина відчуває бажання дізнаватися нове, досліджувати, активно брати участь у навчальному процесі);

2) когнітивний складова (зацікавленість стимулює пізнавальну активність. Дитина зосереджується на завданні, ставить запитання, шукає відповіді, аналізує інформацію, прагне зрозуміти суть явищ);

3) поведінкова складова (зацікавлена дитина проявляє наполегливість, старанність, ініціативу, вона активно працює на уроці, виконує домашні завдання, шукає додаткову інформацію з теми);

4) мотиваційна складова (зацікавленість є потужним внутрішнім мотиватором, дитина вчиться не заради оцінки чи похвали, а заради самого процесу пізнання, отримання нових знань та вмінь).

Чинники, що впливають на зацікавленість молодших школярів:

– зміст навчального матеріалу має бути зрозумілим, доступним, пов’язаним з життєвим досвідом дитини, викликати емоційний відгук;

– активні методи навчання, ігрові форми, використання наочності, проблемні ситуації, дослідницька діяльність сприяють розвитку зацікавленості;

– особистість вчителя, доброзичливість, вміння створити позитивну атмосферу в класі, індивідуальний підхід до кожного учня – важливі чинники;

– стосунки з однокласниками, комфортна психологічна атмосфера в колективі, дружні стосунки сприяють навчанню та розвитку зацікавленості;

– зацікавленість батьків навчанням дитини, створення сприятливих умов для навчання вдома, позитивне ставлення до школи – важливі фактори.

Завдання, що потребують пошуку рішення, стимулюють пізнавальну активність. Варто використовувати ігрові форми навчання, гра робить навчання цікавим та захопливим. Візуальні матеріали допомагають краще зрозуміти та запам’ятати інформацію, заохочувати дослідницьку діяльність, проводити досліди, експерименти, що розвиває спостереження, розвиває цікавість до навколишнього світу, підтримує інтереси дитини, враховує індивідуальні особливості та захоплення кожного учня.

Зацікавленість є важливим фактором успішного навчання та розвитку молодших школярів, а створення умов для її розвитку – важливе завдання вчителів та батьків.

Отже, мотивація – це не одноразова акція, а постійний процес, не існує універсального методу мотивації, який підійде для всіх учнів. Тому треба експериментувати та шукати ті методи, які найкраще працюють з конкретним класом та кожним окремим учнем. Зацікавленість молодших школярів – це запорука успішного навчання та їхнього розвитку як особистостей, тому вчителю необхідно постійно працювати над створенням мотиваційного освітнього середовища. Мотиваційна зацікавленість супроводжується позитивними емоціями, такими як радість, захоплення, цікавість, здивування, дитина відчуває бажання дізнаватися нове, досліджувати, активно брати участь у навчальному процесі.

Мотиваційна зацікавленість відіграє центральну роль у формуванні

позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Вона є рушійною силою, що спонукає дитину до активного навчання, дослідження та саморозвитку. Мотиваційна зацікавленість є ключовим фактором у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Її розвиток сприяє успішному навчанню, розвитку особистості та формуванню позитивного ставлення до навчання впродовж усього життя.

1.3. Дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

Дидактика відіграє ключову роль у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Вона надає теоретичну базу та практичні інструменти для організації навчального процесу таким чином, щоб він був не тільки ефективним з точки зору засвоєння знань, але й стимулював інтерес до навчання та бажання вчитися самостійно.

Дидактика визначає критерії відбору навчального матеріалу, його структуру та послідовність вивчення, щоб зміст навчання був науковим, доступним для розуміння молодших школярів, відповідав їхнім віковим особливостям та інтересам. Зміст навчання повинен бути пов’язаний з реальним життям, досвідом дітей, щоб вони бачили практичне значення знань та вмінь, які отримують у школі, це сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання.

Дидактика пропонує різноманітні методи та форми навчання, які можна використовувати для активізації пізнавальної діяльності учнів. Активні методи навчання (проблемне навчання, дослідницька діяльність, ігрові методи, проєктна діяльність) сприяють розвитку інтересу до навчання, стимулюють самостійність та творчість. Доцільноо використовувати різноманітні форми організації навчальної діяльності (індивідуальна, групова, фронтальна), щоб враховувати індивідуальні особливості учнів та створювати умови для співпраці та взаємодопомоги.

Дидактика визначає основні принципи організації навчального процесу, які сприяють формуванню позитивної мотивації, зокрема такі, як доступності та

посильності (навчальний матеріал повинен відповідати рівню розвитку учнів, завдання мають бути посильними, але водночас містити елемент складності, що стимулює пізнавальну активність); наочності (використання різноманітних наочних матеріалів сприяє кращому засвоєнню інформації та підвищує інтерес до навчання); активності та самостійності (створення умов для активної участі учнів у навчальному процесі, заохочення самостійного пошуку інформації та виконання завдань); позитивної емоційної атмосфери (створення доброзичливої, підтримуючої атмосфери в класі, де кожен учень відчуває себе комфортно та впевнено) тощо.

Дидактика визначає критерії та методи оцінювання навчальних досягнень учнів, причому слід використовувати не тільки традиційні форми контролю (контрольні роботи, опитування), але й альтернативні методи оцінювання (портфоліо, проєкти, самооцінювання), які сприяють розвитку самостійності та відповідальності. Оцінювання повинно бути стимулюючим, а не каральним, потрібно відзначати успіхи учнів, навіть незначні, та підтримувати їхнє прагнення до навчання.

Дидактика враховує психологічні особливості молодшого шкільного віку, такі, як переважання емоційно-образного мислення, висока пізнавальна активність та допитливість, прагнення до гри та розваг, важливість оцінки з боку дорослих.

На основі цих особливостей розробляються методи та форми навчання, які максимально відповідають потребам молодших школярів та сприяють формуванню позитивної мотивації. Дидактика є теоретичною та практичною основою для формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Вона надає педагогам необхідні знання та інструменти для створення ефективного та мотивуючого навчального процесу.

Дидактичні принципи – це основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу відповідно до закономірностей навчання та виховання. Вони є своєрідними орієнтирами для педагогів у процесі організації навчальної діяльності, спрямовані на досягнення оптимальних результатів навчання. Дидактичні принципи – це правила, яких дотримуються вчителі, щоб навчання було ефективним та успішним.

Серед ключових характеристик дидактичних принципів виокремлюють:

– загальний характер (принципи стосуються всіх навчальних предметів та етапів навчання);

– нормативний характер (вони визначають обов’язкові вимоги до організації навчального процесу);

– взаємозв’язок (принципи не існують ізольовано, а взаємодоповнюють один одного);

– історична зумовленість, коли зміст і значення принципів можуть змінюватися з розвитком суспільства та педагогічної науки.

Існує багато різних класифікацій дидактичних принципів, але найчастіше виділяють такі:

1) принцип науковості (зміст навчання повинен відповідати сучасному рівню розвитку науки та техніки, відображати об'єктивні закономірності розвитку природи та суспільства);

2) принцип доступності (навчальний матеріал повинен бути зрозумілим та посильним для учнів певного віку та рівня розвитку);

3) принцип систематичності та послідовності (навчальний матеріал повинен викладатися в логічній послідовності, з урахуванням зв'язків між окремими елементами знань);

4) принцип наочності (використання різноманітних наочних засобів – ілюстрацій, схем, таблиць, моделей, відеоматеріалів) сприяє кращому позитивному засвоєнню інформації);

5) принцип активності та самостійності (учні повинні бути активними учасниками освітнього процесу, самостійно здобувати знання та застосовувати їх на практиці);

6) принцип зв’язку навчання з життям (навчання повинно бути пов’язане з реальним життям, досвідом учнів, їхніми інтересами та потребами);

7) принцип індивідуалізації та диференціації (необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного учня та забезпечувати диференційований підхід до навчання);

8) принцип виховуючого навчання (навчання повинно сприяти не тільки засвоєнню знань, але й формуванню особистості учня, його моральних та етичних цінностей) тощо.

Основні дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів у контексті нашого дослідження відображено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

Принцип	Зміст принципу
Принцип доступності та посильності	Навчальний матеріал повинен відповідати віковим особливостям та рівню розвитку учнів. Завдання мають бути посильними, але містити елемент новизни і складності, що стимулює пізнавальну активність. Необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного учня та забезпечувати диференційований підхід.
Принцип зв'язку навчання з життям	Навчальний матеріал повинен бути пов'язаний з реальним життям, досвідом учнів, їхніми інтересами та потребами. Важливо показувати практичне значення знань та вмінь, їхню цінність для майбутнього. Використання життєвих ситуацій, прикладів, проблемних завдань сприяє розвитку інтересу до навчання.
Принцип активності та самостійності	Створення умов для активної участі учнів у навчальному процесі. Заохочення самостійного пошуку інформації, виконання завдань, прийняття рішень. Використання інтерактивних методів навчання, проблемних ситуацій, дослідницької діяльності.
Принцип диференціації й індивідуалізації	Врахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів кожного учня. Забезпечення диференційованого підходу до навчання, використання різних форм та методів роботи.

Продовження таблиці 1.1

Принцип наочності	Використання різноманітних наочних матеріалів (ілюстрації, схеми, таблиці, моделі, відеоматеріали) сприяє кращому засвоєнню інформації та підвищує інтерес до навчання. Наочність робить навчання більш зрозумілим, доступним та емоційно забарвленим.
Принцип позитивної емоційної атмосфери	Створення доброзичливої, підтримуючої атмосфери в класі. Заохочення співпраці, взаємодопомоги, позитивного спілкування. Уникання критики, негативних оцінок, створення ситуацій успіху для кожного учня.
Принцип стимулювання пізнавальних інтересів	Використання цікавих фактів, несподіваних запитань, проблемних ситуацій. Заохочення допитливості, прагнення до нових знань. Створення можливостей для творчої діяльності, самовираження.
Принцип усвідомлення мети та результатів навчання	Учні повинні розуміти мету навчання, знати, чого вони повинні досягти. Важливо регулярно підводити підсумки, аналізувати досягнення, відзначати прогрес. Усвідомлення успіху стимулює подальшу навчальну діяльність.
Принцип диференціації й індивідуалізації	Врахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів кожного учня. Забезпечення диференційованого підходу до навчання, використання різних форм та методів роботи.
Принцип позитивної емоційної атмосфери	Створення доброзичливої, підтримуючої атмосфери в класі. Заохочення співпраці, взаємодопомоги, позитивного спілкування. Уникання критики, негативних оцінок, створення ситуацій успіху для кожного учня.

Значення дидактичних принципів полягає в тому, що вони орієнтують педагогів і допомагають їм правильно організувати освітній процес, забезпечуючи ефективність навчання; сприяють кращому засвоєнню знань, формуванню вмінь та

навичок учнів; створюють умови для розвитку учнів і стимулюють пізнавальну активність, самостійність, творчість.

Дотримання дидактичних принципів є необхідною умовою для успішного навчання та виховання. Вони допомагають зробити навчальний процес більш ефективним, цікавим та корисним для учнів.

Дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів – це сукупність основних вимог до організації навчального процесу, які забезпечують розвиток стійкого інтересу до навчання та активної пізнавальної діяльності. Ці принципи базуються на психологічних особливостях молодшого шкільного віку та спрямовані на створення сприятливих умов для формування позитивної мотивації.

Реалізація цих дидактичних принципів у навчальному процесі сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, що є запорукою успішного навчання та розвитку.

Втілення дидактичних принципів формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів потребує комплексного підходу та використання різноманітних способів і шляхів. Розглянемо їх детальніше, а також окреслимо перспективи цього процесу.

Способи та шляхи реалізації дидактичних принципів: створення завдань різного рівня складності, врахування індивідуальних темпів навчання та потреб учнів та використання індивідуальних карток, додаткових завдань для сильніших учнів та підтримки для тих, хто відчуває труднощі. Поетапне ускладнення матеріалу озачає розбиття складних тем на простіші складові, поступове введення нових понять та правил. Використання наочності та практичних завдань реалдізується через зв’язок теорії з практикою, використання ілюстрацій, схем, дослідів, що допомагає краще зрозуміти матеріал.

Як уже зазначалося вище, доцільними є такі заходи: використання життєвих ситуацій та прикладів, розгляд проблем, з якими діти стикаються в повсякденному житті, пошук шляхів їх вирішення за допомогою отриманих знань, організація екскурсій, відвідування музеїв, виставок, розширення кругозору учнів, знайомство з реальним застосуванням знань на практиці. Використання різноманітних наочних

матеріалів через ілюстрації, схеми, таблиці, діаграми, мультимедійні презентації, відеоматеріали, інтерактивні дошки; створення власних наочних посібників, залучення учнів до створення моделей, макетів, аплікацій, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу; застосування комп'ютерних програм, інтерактивних ігор, віртуальних лабораторій для візуалізації навчального матеріалу.

У цьому контексті важливими є застосування інтерактивних методів навчання, проблемне навчання, дискусії, рольові ігри, мозковий штурм, проєктна діяльність і створення проблемних ситуацій, постановка запитань, що потребують пошуку рішення, стимулювання дослідницької діяльності; заохочення самостійної роботи з підручником та додатковими джерелами інформації, надання учням можливості самостійно опрацьовувати матеріал, знаходити відповіді на запитання.

Обов'язковими є забезпечення атмосфери довіри та взаємоповаги, підтримка позитивного спілкування між учнями та вчителем, заохочення до співпраці, створення ситуацій успіху, роробка завдань, які учні можуть успішно виконати, підвищують їхню самооцінку та мотивацію; використання заохочень та похвали; позитивне підкріплення успіхів учнів стимулює їхню подальшу діяльність.

Доцільним є використання цікавих фактів, історичних відомостей, несподіваних запитань і створення ситуацій, що викликають цікавість та бажання дізнатися більше, організація конкурсів, вікторин, інтелектуальних ігор, стимулювання пізнавальної активності та змагального духу.

Необхідно здійснювати заохочення творчої діяльності, створення проєктів, написання творів, малювання, музикування.

Принцип усвідомлення мети та результатів навчання реалізується через пояснення мети кожного уроку та теми (учні повинні розуміти, чого вони повинні навчитися), регулярне підведення підсумків уроку та теми (аналіз досягнень, обговорення труднощів, визначення шляхів їх подолання); використання критеріїв оцінювання, зрозумілих для учнів (учні повинні знати, за що їм буде виставлено оцінку). Принцип індивідуалізації та диференціації навчання реалізується через врахування індивідуальних темпів навчання, стилів навчання, інтересів та потреб учнів і створення індивідуальних навчальних планів, використання різних методів та форм навчання, організацію роботи в групах різного рівня підготовки, створення

умов для співпраці та взаємодопомоги, використання різних видів діяльності (усну, письмову, практичну, творчу).

Перспективи реалізації дидактичних принципів у процесі формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів:

– впровадження новітніх технологій, використання інтерактивних дошок, комп'ютерних програм, віртуальних лабораторій, онлайн-платформ для навчання;

– розвиток STEM-освіти, інтеграція знань з природничих наук, технологій, інженерії та математики, що сприяє розвитку дослідницьких навичок та інтересу до науки;

– персоналізація навчання, створення індивідуальних навчальних траєкторій для кожного учня з урахуванням його потреб та можливостей;

– формування ключових компетентностей, розвиток вміння вчитися, критично мислити, спілкуватися, працювати в команді;

– підвищення кваліфікації педагогів, оволодіння новими методами та технологіями навчання, вміння створювати мотивуюче навчальне середовище.

Реалізація цих способів та шляхів, з урахуванням перспектив розвитку освіти, дозволить створити ефективну систему формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, що стане запорукою їхнього успішного навчання та розвитку.

Принцип доступності та посильності є одним з ключових дидактичних принципів, що забезпечує успішне формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Він полягає в тому, що навчальний матеріал та завдання повинні відповідати віковим особливостям, рівню розвитку та можливостям учнів. Занадто складний матеріал може викликати розчарування та втрату інтересу, тоді як занадто простий – нудьгу та відсутність стимулу до розвитку.

Конкретні шляхи реалізації принципу доступності та посильності:

1) врахування вікових та індивідуальних особливостей:

– знання вікових психологічних особливостей (учитель повинен розуміти особливості пізнавальної діяльності молодших школярів, їхні можливості сприйняття, мислення, пам'яті, уваги);

– діагностика рівня розвитку учнів (проведення вхідної діагностики для визначення рівня знань, умінь та навичок учнів, їхніх індивідуальних особливостей);

– індивідуальний підхід (врахування індивідуальних темпів навчання, стилів навчання (візуальний, аудіальний, кінестетичний), інтересів та потреб кожного молодшого школяра);

2) адаптація навчального матеріалу:

– спрощення складного матеріалу, розбиття складних тем на простіші складові, використання зрозумілих пояснень та прикладів;

– поетапне ускладнення, поступове введення нових понять та правил, від простого до складного, від відомого до невідомого;

– використання наочності, застосування ілюстрацій, схем, таблиць, діаграм, моделей, відеоматеріалів для кращого розуміння та засвоєння інформації;

– зв’язок з життєвим досвідом, пов’язування навчального матеріалу з реальним життям, досвідом дітей, їхніми інтересами та потребами;

3) диференціація та індивідуалізація завдань:

– створення завдань різного рівня складності, пропонування завдань, що відповідають різним рівням підготовки учнів;

– використання індивідуальних карток та завдань, розробка індивідуальних завдань з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей учнів;

– забезпечення підтримки для учнів, які відчувають труднощі, надання додаткових пояснень, консультацій, індивідуальних занять;

– створення можливостей для самостійного вибору завдань, надання учням можливості вибирати завдання відповідно до своїх інтересів та можливостей.

4) організація навчального процесу:

– чітке формулювання мети та завдань уроку (молодші школярі повинні розуміти, чого вони повинні досягти на уроці);

– пояснення критеріїв оцінювання, учні повинні знати, за що їм буде виставлено оцінку;

– створення позитивної емоційної атмосфери, підтримка позитивного спілкування між учнями та вчителем, створення ситуацій успіху;

– використання різноманітних форм організації навчальної діяльності, індивідуальна, парна, групова, фронтальна робота;

5) використання ігрових методів навчання:

– ігрова форма подачі матеріалу, використання ігор, вікторин, конкурсів для активізації пізнавальної діяльності;

– створення ігрових ситуацій та ситуацій, що імітують реальні життєві ситуації, для застосування отриманих знань на практиці.

Так, наприклад, під час вивчення теми «Склад числа» можна використовувати наочні матеріали, такі як кубики, лічильні палички, малюнки. При вивченні правил правопису можна використовувати картки з різними типами завдань, від найпростіших до найскладніших. Під час виконання творчих завдань можна надати учням можливість вибирати тему та форму виконання роботи.

Реалізація принципу доступності та посильності створює умови для успішного навчання, підвищує мотивацію учнів до пізнавальної діяльності, сприяє розвитку їхньої самостійності та впевненості у своїх силах, це є важливим фактором для формування позитивного ставлення до навчання в цілому.

Таким чином, значення дидактичних принципів для процесу формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є надзвичайно важливим. Ці принципи є своєрідним фундаментом, на якому будується ефективний та мотивуючий навчальний процес, вони забезпечують створення умов, за яких діти не просто засвоюють знання, а й відчувають інтерес до навчання, прагнуть самостійно досліджувати та пізнавати світ.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ПІЗНАВАЛЬНО-САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Організація педагогічного експерименту

Експеримент (лат. experiment – досвід, спроба) є одним із основних методів наукового дослідження, при якому явища вивчаються у спеціальних умовах. Педагогічний експеримент вважається одним з найоптимальніших методів дослідження в педагогіці, оскільки дозволяє найбільш повно і глибоко дослідити педагогічні явища та процеси. Це – метод наукового дослідження, який полягає у цілеспрямованому створенні та контролі умов для вивчення педагогічних явищ з метою перевірки наукової гіпотези та встановлення причинно-наслідкових зв’язків між педагогічними впливами та результатами навчання та виховання.

Педагогічний експеримент вважається оптимальним методом у дослідженнях в педагогіки на таких підставах:

1) по-перше, через активний вплив на педагогічну реальність, адже експеримент передбачає не просто спостереження за педагогічним процесом, а й активне втручання в нього шляхом створення нових умов або зміни існуючих – це дає змогу досліджувати явища в динаміці та виявляти їхні закономірності;

2) по-друге, в експерименті дослідник має можливість контролювати фактори, що впливають на результат, що забезпечує чистоту експерименту та достовірність отриманих даних;

3) по-третє, ксперимент дозволяє емпірично перевірити наукові гіпотези та встановити причинно-наслідкові зв'язки між педагогічними діями та їхніми наслідками;

4) через можливість повторення, оскільки результати експерименту можуть бути перевірені шляхом його повторного проведення в аналогічних умовах, що підтверджує їхню валідність;

5) завдяки отриманим кількісним та якісним даним, адже експеримент дозволяє збирати як кількісні (наприклад, рівень засвоєння знань), так і якісні (наприклад, зміни в поведінці учнів) дані, що забезпечує всебічний аналіз досліджуваного явища.

Існує кілька класифікацій педагогічних експериментів:

– за метою: констатувальні (діагностичні), формувальні (перетворювальні), контрольні (підсумкові);

– за місцем проведення: природні (в умовах звичайного навчального процесу), лабораторні (в штучно створених умовах);

– за характером організації: паралельні (з порівнянням двох або більше груп), послідовні (з дослідженням однієї групи в різних умовах);

Дослідники виокремлюють і дотримуються кількох етапи проведення педагогічного експерименту, зокрема, це можуть бути:

1) визначення проблеми та формулювання гіпотези;

2) розробка програми експерименту;

3) вибір методів дослідження та збір даних;

4) аналіз та інтерпретація отриманих результатів;

5) формулювання висновків та рекомендацій.

Педагогічний експеримент вимагає ретельної підготовки та дотримання етичних норм, необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів та забезпечувати їхню безпеку.

Педагогічний експеримент є потужним інструментом наукового дослідження в педагогіці, що дозволяє отримувати достовірні та обґрунтовані знання про закономірності навчання та виховання, він сприяє розвитку педагогічної теорії та практики, а також підвищенню ефективності освітнього процесу.

Загалом, педагогічний експеримент дійсно передбачає цілеспрямований вплив на педагогічні явища. Цілеспрямований вплив у педагогічному експерименті означає, що дослідник не просто спостерігає за педагогічним процесом, а активно втручається в нього, створюючи або змінюючи певні умови з метою дослідження їхнього впливу на результати навчання, виховання та розвитку. Цей вплив має

чітко визначену мету, базується на науковій гіпотезі та здійснюється за заздалегідь розробленим планом.

Вплив завжди спрямований на досягнення конкретної мети, наприклад, перевірити ефективність нової методики навчання, дослідити вплив певного фактора на успішність учнів, виявити закономірності формування певних якостей особистості, він базується на науковій гіпотезі, яка формулюється на основі аналізу існуючих теорій та практичного досвіду. Вплив здійснюється за заздалегідь розробленим планом, який передбачає послідовність дій, контроль змінних та збір даних.

Дослідник контролює умови експерименту, щоб мінімізувати вплив сторонніх факторів та забезпечити чистоту експерименту, результати впливу повинні бути вимірюваними, щоб можна було об’єктивно оцінити ефективність експерименту. Наприклад, впровадження нової навчальної програми, використання інноваційних методів навчання, зміна організації навчального процесу; зміна режиму навчання, використання нових навчальних матеріалів, застосування різних форм організації навчальної діяльності; використання певного педагогічного прийому, застосування спеціальних вправ, організація специфічної діяльності тощо.

Прикладамии цілеспрямованого впливу в процесі педагогічного експерименту можуть бути:

– дослідження впливу використання інтерактивних методів навчання на рівень засвоєння знань учнями, в цьому випадку цілеспрямованим впливом є використання інтерактивних методів навчання в експериментальній групі;

– дослідження впливу системи диференційованого навчання на розвиток пізнавальної активності учнів, у цьому випадку цілеспрямованим впливом є впровадження системи диференційованого навчання;

– дослідження впливу використання комп’ютерних технологій на формування навичок самостійної роботи учнів, у цьому випадку цілеспрямованим впливом є використання комп’ютерних технологій у навчальному процесі.

Цілеспрямований вплив в педагогічному експерименті повинен бути етичним та безпечним для учасників експерименту, дослідник повинен

враховувати індивідуальні особливості учнів та забезпечувати їхній психологічний комфорт. Цілеспрямований вплив є ключовою характеристикою педагогічного експерименту, що дозволяє досліджувати причинно-наслідкові зв’язки між педагогічними діями та їхніми результатами. Завдяки цьому методу педагогіка отримує нові знання про закономірності навчання та виховання, що сприяє розвитку освітньої практики.

Педагогічний експеримент у контексті нашого дослідження було проведено у 2-А та 2-Б класах Запорізького НВК №67 Запорізької міської ради Запорізької області. На констатувальному етапі експерименту було здійснено попередню діагностику рівня позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності другокласників.

Констатувальний етап є першим і надзвичайно важливим етапом педагогічного експерименту. Його основна мета – з'ясування реального стану досліджуваного явища до початку експериментального впливу. Він дозволяє отримати вихідні дані, які слугуватимуть основою для подальшого порівняння та аналізу змін, що відбудуться в результаті експерименту.

На цьому етапі дослідник визначає актуальний рівень розвитку досліджуваного явища, в даному випадку – рівень позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності другокласників. Констатувальний етап дозволяє виявити наявні проблеми та суперечності в досліджуваній сфері, на основі отриманих даних визначаються найбільш ефективні методи дослідження для подальших етапів експерименту. Результати констатувального етапу допомагають уточнити або сформулювати робочу гіпотезу експерименту.

В експериментальній групі освітній процес було побудовано зі впровадженням запропонованих педагогічних умов, що передбачали підвищення позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності в учнів 2-А класу.

В контрольній групі (2-Б класі) нововведень не було впроваджено.

Спершу необхідно було чітко визначити, що саме розуміється під «позитивною мотивацією до пізнавально-самостійної діяльності» та які показники будуть свідчити про її наявність та рівень розвитку:

– інтерес до навчального матеріалу;

– активність на уроках;

– ініціативність у виконанні завдань;

– прагнення до самостійного пошуку інформації;

– позитивне ставлення до навчання;

– емоційний стан під час навчальної діяльності.

Згідно з планом педагогічного експерименту нами було визначено методи діагностики позитивної мотивації молодших школярів зурахуванням їхніх вікових особливостей (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Методи діагностики позитивної мотивації молодших школярів на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Методи	Зміст методу
Спостереження	Спостереження за поведінкою учнів на уроках, під час виконання самостійних робіт, у позаурочній діяльності.
Бесіди та інтерв'ю	Індивідуальні або групові бесіди з учнями, спрямовані на виявлення їхніх інтересів, мотивів та ставлення до навчання. Бесіди з вчителями та батьками також можуть надати цінну інформацію.
Проєктивні методики	Використання малюнків, незакінчених речень або інших завдань, які дозволяють опосередковано виявити мотиваційні особливості.
Анкетування	Використання простих та зрозумілих анкет, адаптованих для молодшого шкільного віку.
Аналіз продуктів діяльності	Аналіз письмових робіт, малюнків, проектів та інших продуктів діяльності учнів може дати уявлення про їхню мотивацію та інтерес до певних видів діяльності.

Після вибору методів проводилася безпосередня діагностика, підібрано відповідні методики, для діагностики позитивної мотивації учнів, модифіковано їх

до вигляду діагностик щодо позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Вони включали такі пункти:

1) спостереження за поведінкою учнів на уроках та в позаурочний час;

2) бесіди з учнями та вчителями;

3) анкетування учнів;

4) тестування (наприклад, використання проєктивних методик або спеціальних тестів на визначення мотивації);

5) аналіз результатів навчальної діяльності (наприклад, аналіз виконаних завдань, творчих робіт).

Після вибору методик проводилася безпосередня діагностика рівня мотивації в учнів. Результати констатувального етапу слугують відправною точкою для нашого подальшого експерименту, що буде відображено в пп. 2.3.

Констатувальний етап є фундаментом для успішного проведення всього експерименту. Він дозволяє: отримати об’єктивну картину існуючої ситуації; сформулювати чіткі цілі та завдання експерименту; обґрунтовано оцінити ефективність експериментального впливу.

У ході педагогічного експерименту на цьому етапі було застосовано такі ігри: «Акваріум», «Мікрофон», «Ромашка» «Цікава валіза», «Коло ідей».

Без якісно проведеного констатувального етапу неможливо достовірно оцінити результати експерименту та зробити обґрунтовані висновки.

Попередня діагностика рівня позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є критично важливою умовою для успішного проведення педагогічного експерименту. Попередня діагностика створює базу для порівняння результатів до експериментального впливу та після нього, адже без вихідних даних неможливо об’єктивно оцінити ефективність експерименту та довести, що зміни відбулися саме завдяки впровадженим нововведенням.

Попередня діагностика дозволяє забезпечити їхню відносну однорідність за рівнем мотивації – це важливо для коректності порівняння результатів. Аналіз отриманих даних показав, що існуючий рівень позитивної мотивації в обох групах

(ЕГ, КГ) відрізняється від очікуваного, що потребує внесення змін у план експерименту.

Показники позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів наведено на рисунку 2.1.

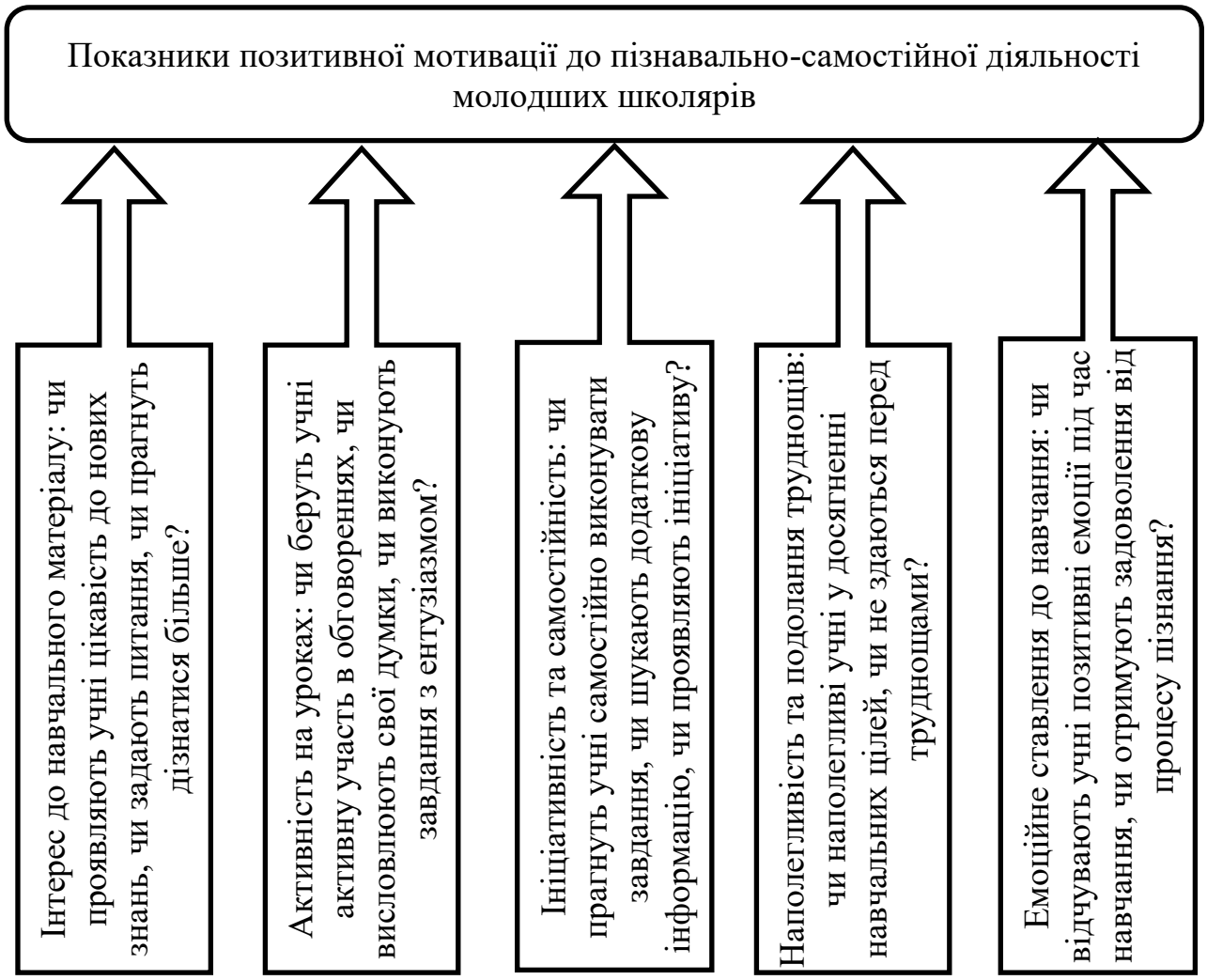

Рисунок 2.1. Показники позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

На оцінювально-результативному етапі було здійснено поточний і підсумковий контроль, цей етап став завершальним і мав вирішальне значення для оцінки ефективності проведеного експерименту.

Таким чином, оцінювально-результативний етап є важливим етапом педагогічного дослідження, він надав змогу оцінити ефективність впроваджених заходів щодо формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

2.2. Педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

Педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є комплексом факторів, що сприяють розвитку стійкого інтересу до навчання, прагнення до самостійного здобуття знань та активної пізнавальної діяльності. Створення таких умов є важливим завданням педагогів, оскільки саме мотивація є рушійною силою навчального процесу.

Розглянемо педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, на основі яких проводився освітній процес в ЕГ (2-А класі).У нашому дослідженні визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів:

1) забезпечення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі молодших школярів;

2) використання ігор з метою залучення дітей до навчання і розвитку їхніх пізнавальних здібностей;

3) створення ситуацій успіху в освітньому процесі.

Забезпечення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі молодших школярів є надзвичайно важливим для їхнього успішного навчання, розвитку та емоційного благополуччя.

Психологічний клімат – це емоційна атмосфера, що панує в колективі, і вона значною мірою впливає на мотивацію,

Сприятливий психологічний клімат важливий для молодших школярів тому, що позитивно впливає на навчальну успішність, адже діти, які почуваються в безпеці, комфорті та підтримці, краще засвоюють навчальний матеріал, активніше беруть участь у навчальному процесі та досягають кращих результатів. Окрім того, сприятливий клімат сприяє формуванню адекватної самооцінки, впевненості в собі та своїх силах, діти не бояться помилятися, висловлювати свою думку та проявляти ініціативу.

У доброзичливій атмосфері діти вчаться ефективно спілкуватися з однолітками та дорослими, вирішувати конфлікти та будувати здорові міжособистісні стосунки.

Безпечне та підтримуюче середовище допомагає дітям справлятися зі стресом, знижує рівень тривожності та сприяє емоційному благополуччю. Коли діти відчувають позитивні емоції від перебування в школі, у них формується стійка мотивація до навчання та пізнання нового.

Основні складники сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі молодших школярів:

1) доброзичливі стосунки між учнями, взаємоповага, підтримка, толерантність та відсутність булінгу;

2) позитивне ставлення вчителя до учнів, безумовне прийняття, емпатія, повага до індивідуальності кожної дитини, справедливість та об’єктивність;

3) стиль спілкування, відкритий, доброзичливий, підтримуючий діалог між вчителем та учнями, залучення учнів до обговорення та прийняття рішень;

4) психологічна безпека, відсутність будь-яких форм насильства (фізичного, психологічного, емоційного), створення атмосфери довіри та захищеності.

Створення сприятливого психологічного клімату є одним з найважливіших чинників у формуванні позитивної мотивації до навчання у молодших школярів. Але варто враховувати такі аспекти, як відносини «вчитель-учень» (учитель має стати для дитини другом, до якого можна звернутися з будь-яким питанням; повага до індивідуальності учня – головне, адже кожна дитина унікальна, і важливо це визнавати та цінувати; підтримка та заохочення, схвалення навіть найменших успіхів, позитивні відгуки про виконані завдання); атмосфера в класі (атмосфера співробітництва і дружби, де діти відчувають себе комфортно і безпечно; відсутність страху помилитися, створення умов, за яких помилки розглядаються як можливість для навчання; цікаві та різноманітні заняття, використання інтерактивних методів навчання, що залучають дітей до активної діяльності).

Особливого значення доцільно надавати комунікації, відкритому діалогу (створення ситуацій, в яких діти можуть вільно висловлювати свої думки і почуття); вчитель має уважно слухати дітей і демонструвати свою зацікавленість у

їхніх думках і обов’язково підтриувати зворотний зв’язок:, регулярне інформування дітей про їхні успіхи і про те, над чим ще потрібно працювати.

Не можна в цьому контексті применшувати роль співпраці з батьками (партнерство, спільна робота вчителя і батьків над розвитком дитини, регулярний обмін інформацією, інформування батьків про успіхи і труднощі дитини, залучення батьків до шкільного життя, організація спільних заходів тощо).

Ефективні прийоми для створення сприятливого психологічного клімату в класі з метою формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів:

– створення куточка для дітей, адже має бути облаштовано місце, де діти можуть відпочити, погарти, почитати;

– проведення класних виховних годин на цікаві теми, обговорення книжок, фільмів, подій тощо.

– організація спільних проєктів, робота в групах сприяє розвитку комунікативних навичок і співробітництва;

– використання елементів гри, оскільки, як відомо, ігри допомагають зробити навчання цікавим і захопливчим;

– створення ситуацій успіху, адже кожна дитина повинна відчувати, що вона може досягти успіху.

Заходи щодо забезпечення сприятливого психологічного клімату

1. Заходи, пов’язані з діяльністю вчителя:

а) створення атмосфери довіри та поваги (вчитель повинен бути прикладом позитивного спілкування, виявляти повагу до кожного учня, слухати його думку та підтримувати його індивідуальність);

б) застосування методів активного навчання, залучення учнів до активної участі в навчальному процесі, використання ігор, дискусій, проєктної діяльності;

в) індивідуальний підхід, врахування індивідуальних особливостей кожного учня, його темпу навчання, потреб та інтересів;

г) створення ситуацій успіху, забезпечення можливості для кожного учня відчути себе успішним, підкреслення досягнень і прогресу;

д) вирішення конфліктних ситуацій, своєчасне та конструктивне вирішення конфліктів, використання методів медіації та порозуміння;

е) створення позитивного емоційного фону, використання гумору, цікавих завдань, позитивних заохочень.

2. Заходи, пов’язані з діяльністю шкільного психолога:

а) діагностика психологічного клімату, проведення опитувань, анкетувань, спостережень для виявлення проблемних зон та потреб учнів;

б) проведення тренінгів та корекційних занять, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, емоційного інтелекту, формування позитивної самооцінки та подолання конфліктів;

в) консультації для вчителів та батьків, надання рекомендацій щодо створення сприятливого психологічного клімату та підтримки дітей;

3. Заходи, що стосуються компетенції та діяльності адміністрації школи:

а) створення умов для професійного розвитку вчителів, організація семінарів, тренінгів з питань психології, педагогіки та комунікації;

б) забезпечення психологічної служби, наявність кваліфікованого психолога, який надає підтримку учням, вчителям та батькам;

в) створення безпечного та комфортного фізичного середовища, забезпечення чистоти, порядку, достатнього освітлення та вентиляції в класах, облаштування зон відпочинку.

4. Заходи, пов’язані зі взаємодією з батьками:

а) регулярне спілкування з батьками, інформування їх про успіхи та труднощі учнів, обговорення питань, що стосуються психологічного благополуччя дітей;

б) залучення батьків до шкільного життя, організація спільних заходів, тренінгів для батьків з питань виховання та спілкування з дітьми.

Серед найефективніших формувальних заходів у контексті нашого дослідження можна виокремити:

а) проведення ранкових зустрічей, де діти діляться своїми емоціями та враженнями;

б) використання ігор та вправ на згуртування колективу;

в) створення «скриньки довіри», куди діти можуть анонімно писати про свої проблеми;

г) організація «годин спілкування», де діти можуть вільно обговорити важливі для них питання;

д) створення «правил класу», що розробляються спільно з учнями.

Окрім того – індивідуальний підхід, адже кожна дитина потребує особливого підходу; позитивна мотивація, бо заохочення і підтримка є ключовими факторами у формуванні позитивної мотивації; співпраця з усіма учасниками освітнього процесу, осмкільки вчитель, учень, батьки – всі повинні працювати разом для досягнення спільних цілей.

На забезпечення першої педагогічної умови було спрямовано створення ситуацій, в яких діти вчаться слухати один одного та висловлювати свою думку, залучення батьків до шкільного життя, сворення спільних заходів для батьків і дітей, вчасне реагування на конфліктні ситуації, навчання дітей ефективним способам вирішення конфліктів та запобіганню їх, створення в класі атмосфери довіри та відкритості, а також демонстрація вчителем позитивних якостей, зокрема доброзичливості, терпіння, поваги до інших.

Забезпечення сприятливого психологічного клімату – це комплексна та постійна робота, що потребує зусиль усіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів, психологів, адміністрації школи та батьків.

Створення такого клімату в класі, врахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів кожного учня, забезпечення диференційованого підходу до навчання, використання різних форм та методів роботи є запорукою успішного навчання, гармонійного розвитку та емоційного благополуччя молодших школярів.

Другою педагогічною умовою формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів було визначено використання ігор з метою залучення дітей до навчання і розвитку їхніх пізнавальних здібностей.

Дидактичні ігри є потужним засобом залучення дітей до навчання та розвитку їхніх пізнавальних здібностей у початковій школі. Вони поєднують

елементи гри та навчання, що робить процес засвоєння знань цікавим та захопливим для молодших школярів. Використання ігор з метою залучення дітей до навчання та розвитку їхніх пізнавальних здібностей є надзвичайно ефективним методом, особливо в молодшому шкільному віці. Гра – це природна діяльність для дитини, через яку вона пізнає світ, розвивається та навчається. Включення ігрових елементів у навчальний процес дозволяє зробити навчання цікавим, захопливим та ефективним.

Чинники ефективності дидактичних ігор у початкоій школі відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Чинники ефективності дидактичних ігор у початковій школі

Чинник	Сутність чинника
Активізація пізнавальної діяльності	Гра стимулює дітей до активної участі в навчальному процесі, спонукає їх до пошуку рішень, аналізу та порівняння.
Підвищення мотивації	Ігрова форма навчання викликає позитивні емоції та зацікавленість, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.
Розвиток мислення	Дидактичні ігри сприяють розвитку різних видів мислення: логічного, аналітичного, творчого, критичного.
Формування навичок	У процесі гри діти вчаться спілкуватися, співпрацювати, домовлятися, дотримуватися правил, що є важливим для їхньої соціалізації.
Закріплення знань	Гра дозволяє повторювати та закріплювати вивчений матеріал у цікавій та ненав’язливій формі.
Зняття напруги	Ігрова діяльність допомагає зняти емоційну напругу та втому, що сприяє кращій концентрації уваги та засвоєнню інформації.

Дидактичні ігри в початковій школі виконують такі функції:

– навчальна, тобто сприяють засвоєнню нових знань, умінь та навичок учнів;

– розвивальна (розвивають пізнавальні процеси – сприйняття, пам’ять, увагу, мислення, уяву, а також мовлення і творчі здібності);

– виховна (формують позитивні риси характеру: працелюбність, наполегливість, відповідальність, колективізм; виховують культуру спілкування);

– корекційна (допомагають подолати труднощі у навчанні, розвивають компенсаторні механізми).

Ігри – це не лише розвага, а й ефективний інструмент навчання. Вони допомагають зробити навчальний процес цікавим, захоплюючим і доступним для дітей. Окреслимо види ігор, які можна використовувати для розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів:

1) дидактичні ігри:

– спрямовані на: закріплення знань, формування умінь і навичок;

– приклади: лото, доміно, пазли, кросворди, ребуси;

– переваги: дозволяють систематизувати знання, розвивають логічне мислення, пам’ять, увагу;

2) рольові ігри:

– спрямовані на розвиток уяви, творчого мислення, комунікативних навичок;

– приклади: «Сім’я», «Лікарня», «Магазин»;

– перевагою є те, що вони дозволяють дітям спробувати себе в різних соціальних ролях, розвивають розуміння соціальних норм і правил.

3) рухливі ігри, спрямовані на: розвиток фізичних якостей, координації рухів, уваги, швидкості реакції (приклади: «Змійка», «Море хвилюється», «Піймай м’яч»); перевагами їх є те, що вони допомагають зняти напругу, підвищити енергійність, поліпшити загальний стан організму;

4) ігри на розвиток мовлення, спрямовані на: збагачення словникового запасу, розвиток граматичних конструкцій, формування зв’язного мовлення (приклади: «Хто більше назве…», «Склади розповідь», «Ланцюжок слів»); перевагами є те, що вони сприяють розвитку комунікативних навичок, уміння висловлювати свої думки;

5) ігри на розвиток логічного мислення, спрямовані на розвиток аналітичних здібностей і вміння встановлювати причинно-наслідкові зв’язки (приклади: «Знайди зайве», «Продовж ряд», «Розгадай загадку»); перевагами є те, що вони допомагають розвивати критичне мислення, аналітичні здібності, уміння порівнювати і узагальнювати;

6) комп’ютерні ігри, спрямовані на: розвиток різних пізнавальних процесів залежно від типу гри (приклади: освітні ігри, симулятори), перевагами яких є те, що вони дозволяють зробити навчання інтерактивним, підвищують мотивацію молодших школярів до навчання.

Критерії вибору дидактичної гри для формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів:

– вік дітей: ігри повинні відповідати віковим особливостям дітей;

– цілі навчання: обирайте ігри, які допоможуть досягти конкретних навчальних цілей;

– інтереси дітей: враховуйте індивідуальні інтереси кожної дитини;

– різноманітність: чергуйте різні види ігор, щоб уникнути монотонності;

– ігри повинні бути не лише цікавими, а й корисними;

– важливо створити позитивну атмосферу, в якій діти будуть почувати себе комфортно і впевнено;

– регулярно змінюйте ігри, щоб підтримувати інтерес дітей.

Застосування ігор в навчанні дозволяє зробити навчання цікавим і захоплюючим, підвищити мотивацію до навчання, розвинути різноманітні пізнавальні здібності, сприяти соціалізації дітей.

Для реалізації другої педагогічної умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів було запроваджене використання в освітньому процесі дидактичних ігор (навчальне лото, пізнавальне доміно, розвивальні пазли, цікаві кросворди, ребуси на кмітливість), це сприяло систематизації знань дітей і розвитку їхнього логічного мислення, уваги та пам’яті. А також – рольові ігри, що розвивають уяву, фантазію, творче мислення та комунікативність учнів початкових класів і спробувати себе в різних соціальних ролях (вчителя, вихователя, лікаря та інших). Використовувалися й ігри для

розвитку мовленнєвої культури, наприклад: «Склади розповідь», «складаємо рими», «Ланцюжок синонімів». Застосовувалися ігри на розвиток логічного мислення («Відгадай загадку», «Що зникло?», «Знайди зайве» тощо). Використовувалися також комп'ютерні ігри, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів дітей і позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності, зокрема: ігри-симулятори, освітні ігри тощо.

У процесі нашого дослідження з'ясувалося найефективнішими іграми щодо формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів виявилися такі:

– ігри з картками: «Знайди пару», «Лото», «Доміно»;.

– настільні ігри: «Меморі», «Сходинки», «Лабіринт»;

– комунікативні ігри: «Відгадай слово», «Ланцюжок слів», «Так чи ні»;

– рухливі ігри: «Знайди свій колір», «Стрибки-лічба», «Хто швидше?».

Варто зауважити, що при використанні дидактичних ігор необхідно враховувати: вікові особливості дітей, адже іри повинні відповідати віку та рівню розвитку учнів; потрібно чітко визначати, які знання та вміння повинні бути засвоєні в процесі гри; правила гри повинні бути зрозумілими та чіткими; активність усіх учасників, адже важливо забезпечити активну участь усіх дітей у грі. А ще дуже важливою є позитивна атмосфера, оскільки гра повинна проходити в атмосфері доброзичливості та взаємоповаги.

Таким чином, для того, щоб підтримувати та розвивати високий рівень пізнавального інтересу, необхідними заходами є створення збагаченого навчального середовища, забезпечення доступу до різноманітних джерел інформації, таких як книги, енциклопедії, науково-популярні журнали, інтернет-ресурси, заохочення допитливості та дослідницької діяльності, створення умов для експериментування, проведення дослідів, реалізації проєктів, підтримка інтересу до різних галузей знань, ознайомлення з досягненнями науки, техніки, мистецтва, історії, створення можливостей для спілкування з цікавими людьми, запрошення на зустрічі з науковцями, митцями, винахідниками, заохочення самостійного навчання та саморозвитку, надання можливості вибору тем для дослідження, використання різних форм самостійної роботи, створення атмосфери підтримки та

позитивної оцінки, підтримка прагнення дитини до знань, заохочення досягнень та подальшого розвитку дітей.

Третьою педагогічною умовою визначено створення ситуацій успіху в освітньому процесі.

Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху в освітньому процесі» спрямована на те, щоб забезпечити успіх у навчанні та створити сприятливі умови для самовизначення та самореалізації молодших школярів.

Ситуація успіху – це педагогічна технологія, яка передбачає створення таких умов, в яких учень відчуває задоволення від своєї діяльності, віру у власні сили та бажання досягати нових вершин. Ця технологія допомагає долати труднощі, включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортається робота з різними категоріями учнів.

Метою технології «Створення ситуації успіху» в початковій школі є формування в учнів позитивного ставлення до навчання, підвищення їхньої навчальної мотивації та розвиток впевненості у власних силах. Технологія спрямована на те, щоб кожна дитина відчула себе успішною, незалежно від її початкового рівня знань та здібностей.

Це не просто похвала, а цілеспрямована робота вчителя, спрямована на розвиток самооцінки учня та формування позитивного ставлення до навчання. Створення ситуацій успіху стимулює інтерес учнів до навчання, викликає бажання дізнаватися нове, долати труднощі та досягати результатів. Коли дитина відчуває, що може досягти успіху, вона стає більш зацікавленою в навчальному процесі.

Переживання успіху позитивно впливає на самооцінку дитини, допомагає їй повірити у власні сили та можливості. Вона починає сприймати себе як здатну до навчання та досягнення успіху.

Ситуація успіху – це педагогічна технологія, яка передбачає створення таких умов, в яких учень відчуває задоволення від своєї діяльності, віру у власні сили та бажання досягати нових вершин. Це – не просто похвала, а цілеспрямована робота вчителя, спрямована на розвиток самооцінки учня та формування позитивного ставлення до навчання.

На думку О. Савченко, «застосування диференційованих завдань на уроках має відповідати основним вимогам. Учитель повинен враховувати загальну готовність дітей до навчальної діяльності та готовність до засвоєння конкретного матеріалу; вміти передбачати труднощі, які можуть виникнути в дітей під час його засвоєння; у системі уроків використовувати диференційовані індивідуальні та групові завдання; проводити перспективний аналіз завдань [62, с. 2].

Успіх стимулює пізнавальну активність учнів, спонукає їх до самостійного пошуку знань, розвитку творчих здібностей та ініціативи. Ситуації успіху створюють позитивну атмосферу в класі, сприяють покращенню міжособистісних стосунків між учнями та вчителем.

Технологія «Створення ситуації успіху» допомагає дітям зрозуміти, що помилки – це невід'ємна частина процесу навчання, і що на них можна вчитися, вона сприяє формуванню толерантного ставлення до помилок та розвитку наполегливості у досягненні мети.

Створюючи умови для успіху кожного учня, технологія допомагає запобігти відставанню в навчанні та формуванню негативного ставлення до школи. Успіх у навчанні сприяє соціальній адаптації дитини, покращує її взаємодію з однолітками та вчителями. Ситуація успіху – це не просто випадковий збіг обставин, а результат цілеспрямованої діяльності вчителя, який створює умови для того, щоб кожен учень зміг відчути себе успішним.

Головне, що необхідно вчителю в процесі використання цієї педагогічної технології, – це створити оптимістичну установку дитини на спільну працю, створити позитивну атмосферу для досягнення спільних цілей, дати можливість дитині відчути себе рівним серед рівних. Виконання цих рекомендацій в поєднанні з вірою педагога у позитивні властивості дитини, її сили та успішність є великою стимулюючою силою, що сприяє всебічному розвитку особистості учня, який не тільки оволодіває необхідними знаннями, а й компетентністю, зрештою, найвищим мистецтвом – мистецтвом жити.

Метою технології «Створення ситуації успіху» в початковій школі є формування в учнів позитивного ставлення до навчання, підвищення їхньої навчальної мотивації та розвиток впевненості у власних силах. Ця технологія

спрямована на те, щоб кожна дитина відчула себе успішною, незалежно від її початкового рівня знань та здібностей.

Цілі технології «Створення ситуації успіху»:

– підвищення мотивації до навчання, створення ситуацій успіху стимулює інтерес учнів до навчання, викликає бажання дізнаватися нове, долати труднощі та досягати результатів, адже, коли дитина відчуває, що може досягти успіху, вона стає більш зацікавленою в навчальному процесі;

– формування позитивної самооцінки та впевненості в собі, переживання успіху позитивно впливає на самооцінку дитини, допомагає їй повірити у власні сили та можливості, вона починає сприймати себе як здатну до навчання та досягнення успіху;

– розвиток пізнавальної активності, успіх стимулює пізнавальну активність учнів, спонукає їх до самостійного пошуку знань, розвитку творчих здібностей та ініціативи;

– створення позитивного емоційного фону, оскільки ситуації успіху створюють позитивну атмосферу в класі, вони сприяють покращенню міжособистісних стосунків між учнями та вчителем;

– подолання страху помилок, адже технологія «Створення ситуації успіху» допомагає дітям зрозуміти, що помилки – це невід'ємна частина процесу навчання, і що на них можна вчитися, вона сприяє формуванню толерантного ставлення до помилок та розвитку наполегливості у досягненні мети;

– запобігання шкільній неуспішності (створюючи умови для успіху кожного учня, технологія допомагає запобігти відставанню в навчанні та формуванню негативного ставлення до школи);

– розвиток соціальної компетентності (успіх у навчанні сприяє соціальній адаптації дитини, покращує її взаємодію з однолітками та вчителями).

Важливо зазначити, що «ситуація успіху» – це не просто випадковий збіг обставин, а результат цілеспрямованої діяльності вчителя, який створює умови для того, щоб кожен учень зміг відчути себе успішним.

Для досягнення цих цілей вчитель використовує різноманітні методи та прийоми, такі як:

– індивідуальний підхід, рахування індивідуальних особливостей кожного учня, його темпу навчання та рівня підготовки;

– диференційовані завдання, надання завдань різного рівня складності, що дозволяє кожному учню відчути себе успішним;

– похвала та позитивне підкріплення, відзначення навіть незначних успіхів дитини, заохочення її старань та наполегливості;

– створення атмосфери доброзичливості та підтримки, формування в класі атмосфери взаємоповаги та довіри;

– використання ігрових методів, застосування ігор та інтерактивних вправ для підвищення інтересу до навчання;

– адання права на помилку, створення умов, де дитина не боїться помилитися та може вчитися на своїх помилках.

Ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремого учня, так і колективу в цілому, це – суб'єктивне переживання задоволення від досягнення мети, усвідомлення своїх можливостей і здібностей.

Це є важливим, тому, що, коли учень відчуває успіх, його бажання вчитися зростає, ситуації успіху формують у дитини віру у власні сили, учень розуміє, що помилки – це природна частина навчання, дитина прагне до нових досягнень.

Як створити ситуацію успіху? Для цього потрібно забезпечити, насампере, індивідуальний підхід, враховувати темп роботи, особливості кожного учня, ставити досяжні цілі, вибирати завдання відповідного рівня складності, позитивна оцінка. Слід акцентувати увагу на досягненнях, а не на помилках, використовувати конкретні приклади успішної роботи, заохочувати навіть невеликі успіхи.

Створення атмосфери підтримки є важливим аспектом у цьомц контексті, адже необхідно створити в класі атмосферу доброзичливості та взаємодопомоги, заохочувати співпрацю між учнями, виявляти емпатію до труднощів учнів.

Доцільно використовувати різноманітні форми роботи, використовувати ігри, проєкти, експерименти, залучати учнів до активної діяльності, давати можливість вибору завдань, організовувати зворотний зв'язок, регулярно

інформувати учнів про їхні успіхи, давати конструктивну критику, допомагати учням зрозуміти, що і як вони можуть покращити.

Наведемо кілька прикладів ситуацій успіху, використаних у ході педагогічного експерименту:

– похвала (наприклад, «Ти дуже добре справився з цим завданням!»);

– порівняння нових результатів учня з його попередніми результатами (наприклад, «Ти зробив значний прогрес у порівнянні з минулим разом!»);

– виділення особливих досягнень (наприклад, «Твоя презентація була дуже цікавою і інформативною!»);

– овіра до самостійної роботи (наприклад, «Я впевнена, що ти зможеш впоратися з цим завданням самостійно!»;

– творення ситуації успіху для всього класу (наприклад, «Ми всі разом зробили велику роботу!»).

Слід зауважити, що в процесі формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів необхідно враховувати такі моменти: ситуації успіху повинні бути щирими і обґрунтованими, не варто перебільшувати досягнення учня, це може викликати недовіру, кожен учень має право на успіх.

Створення ситуацій успіху є важливим фактором у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, адже успіх породжує впевненість у собі, стимулює інтерес до навчання та бажання досягати нових результатів.

На забезпечення цієї умови було спрямовано індивідуальний підхід і навчанні учнів, що базувався на принципі особистісно орієнтованого навчання, акцентування уваги на досягненнях, а не на помилках молодших школярів, заохочення навіть невеликих успіхів дітей, створення в класі атмосфери, доброзичливості та взаємодопомоги, співпраці між учнями, залучення дітей до активної діяльності з можливістю вибору завдань. Дуже ефективним заходом є довіра до самостійної роботи молодших школярів, а також створення ситуації успіху для всього класу: «Ми всі разом зробили велику роботу!».

Отже, застосування технології «Створення ситуації успіху» в початковій школі є важливим фактором для формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до успішного навчання та самореалізації, а також для формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, адже це допомагає їм розвиватися, вірити в себе і досягати високих результатів.

2.3. Узагальнення та систематизація результатів педагогічного експерименту

Узагальнення та систематизація результатів дослідження щодо впровадження формувальних заходів з формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів дозволяє зробити висновки про ефективність різних підходів та методів. Основні аспекти, які необхідно врахувати ключові фактори, що впливають на мотивацію:

– створення ситуації успіху, це є одним з найважливіших факторів, учні, які відчувають себе успішними, більш мотивовані до навчання, тому важливо забезпечувати диференційований підхід, щоб кожен учень міг досягти успіху на своєму рівні;

– позитивна емоційна атмосфера, доброзичлива та підтримуюча атмосфера в класі сприяє розвитку позитивної мотивації, важливо уникати критики та порівнянь між учнями, натомість зосереджуватися на індивідуальному прогресі кожного;

– актуалізація знань та зв’язок з реальним життям (учні краще засвоюють матеріал, коли бачать його практичне застосування, тому важливо пов’язувати навчальний матеріал з реальним життям, використовувати приклади та завдання, що відображають життєві ситуації);

– використання інтерактивних методів навчання (ігри, дискусії, проекти та інші інтерактивні методи сприяють активному залученню учнів до навчального процесу та підвищують їхню мотивацію);

– розвиток самостійності та відповідальності, надання учням можливості самостійно обирати завдання, планувати свою роботу та оцінювати свої результати сприяє розвитку їхньої самостійності та відповідальності, що також позитивно впливає на мотивацію;

– особистість вчителя, його ентузіазм, позитивне ставлення до учнів та вміння зацікавити предметом є важливими чинниками формування мотивації.

Шляхи забезпечення педагогічних умоввідображено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Шляхи забезпечення педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

Шлях	Сутність і зміст
Забезпечення комфортних умов навчання	Організація зручного та функціонального навчального простору. Забезпечення достатньої кількості навчальних матеріалів та обладнання. Створення умов для індивідуальної та групової роботи.
Застосування різноманітних форм організації навчальної діяльності	Фронтальна робота. Індивідуальна робота. Робота в парах та групах.
Створення ситуацій пізнавального інтересу	Постановка проблемних питань, що викликають цікавість та бажання знайти відповідь. Використання цікавих фактів, історій, прикладів з реального життя. Залучення міжпредметних зв’язків.

Продовження таблиці 2.3

Заохочення дослідницької діяльності	Проведення дослідів, спостережень. Самостійний пошуку інформації. Організація навчальних екскурсій та подорожей.

Встановлення чітких та зрозумілих правил	Визначення правил поведінки та роботи на уроці, зрозумілих для всіх учнів. Залучення учнів до формування правил класу. Забезпечення послідовності та справедливості у дотриманні правил.
Використання інтерактивних методів навчання	Ігри (дидактичні, рольові, інтелектуальні). Дискусії та дебати. Проблемне навчання (створення проблемних ситуацій, пошук рішень). Проєктна діяльність (індивідуальні та групові проєкти). Навчання в співпраці (робота в парах, групах). Використання ІКТ (інтерактивні презентації, навчальні програми, онлайн-ресурси).

Формувальні заходи, спрямовані на забезпечення педагогічних умов формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, повинні бути різноманітними та враховувати вікові особливості дітей.

Ефективність формувальних заходів залежить від комплексності їх застосування, системності та врахування індивідуальних особливостей учнів. Постійний аналіз та корекція педагогічної діяльності дозволять досягти найкращих результатів у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів.

Регулярний аналіз дозволяє вчасно ідентифікувати фактори, що негативно впливають на мотивацію учнів, такі як складність навчального матеріалу, неефективні методи навчання, конфлікти в колективі тощо. світній процес є динамічним, тому важливо бути готовим до змін та адаптувати педагогічні підходи відповідно до потреб учнів.

Корекція дозволяє враховувати індивідуальні особливості, темп навчання та рівень підготовки кожного учня.

Розвиток самостійності та відповідальності молодших школярів відбувався в процесі:

1) надання учням можливості вибору:

– вибір завдань різного рівня складності;

– вибір форми виконання завдання (письмово, усно, творчо);

– вибір теми для дослідження або проєкту;

2) формування навичок самоконтролю та самооцінювання:

– навчання учнів критеріям оцінювання;

– залучення учнів до самооцінювання та взаємооцінювання;

– використання рефлексії наприкінці уроку або діяльності;

3) створення ситуацій успіху:

– диференційований підхід до навчання;

– позитивне підкріплення та похвала за досягнення;

– створення умов для демонстрації досягнень (виставки, презентації);

4) формування відповідального ставлення до навчання:

– пояснення важливості навчання для майбутнього;

– залучення учнів до планування навчальної діяльності;

– створення умов для практичного застосування знань.

У процесі експерименту результативними виявилися заходи:

1) «Кошик ідей» (учні записують свої ідеї щодо вирішення певної проблеми на папірцях і складають їх у кошик, потім ідеї обговорюються та аналізуються);

2) «Дерево рішень» (учні візуалізують процес прийняття рішення, малюючи дерево з гілками, що відображають різні варіанти дій та їхні наслідки);

3) «Навчаємо один одного» (учні готують невеликі презентації або пояснення з певної теми для своїх однокласників);

4) «Щоденник успіху» (учні записують свої досягнення та успіхи протягом тижня, аналізують свої сильні та слабкі сторони).

Ефективність формувальних заходів залежить від комплексності їх застосування, системності та врахування індивідуальних особливостей учнів.

Для реалізації постійного аналізу та корекції в ході педагогічного експерименту нами було проведено такі заходи (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Заходи реалізації постійного аналізу та корекції в ході педагогічного експерименту

Захід	Зміст заходу
Регулярне спостереження за учнями	Звертати увагу на їхню активність, зацікавленість, емоційний стан, рівень самостійності.
Опитування та анкетування	Збирати інформацію від учнів про їхні потреби, інтереси, труднощі та пропозиції щодо покращення навчального процесу.
Аналіз учнівських робіт	Оцінювати не тільки кінцевий результат, але й процес виконання завдання, звертаючи увагу на самостійність, творчість та пізнавальну активність учнів.
Обговорення з колегами	Ділитися досвідом, обговорювати проблеми та шукати спільні рішення.
Самоаналіз власної діяльності	Рефлексувати над своїми уроками, аналізувати свої успіхи та помилки, шукати шляхи вдосконалення.
Використання зворотного зв’язку від учнів та батьків	Враховувати їхню думку та пропозиції щодо покращення навчального процесу.
Використання різних методів діагностики	Застосовувати тести, опитувальники, анкети для визначення рівня мотивації, пізнавальної активності та самостійності учнів.

Під час формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів з метою врахування індивідуальних особливостей учнів має здійснюватися: індивідуальний підхід до кожного учня (врахування темпу навчання, рівня підготовки, інтересів та потреб); надання індивідуальної допомоги та підтримки; створення умов для розвитку різних видів інтелекту (використання різноманітних видів діяльності, що відповідають різним типам

навчання – візуальний, аудіальний, кінестетичний); створення умов для розвитку творчих здібностей (залучення учнів до творчих завдань, проєктів, конкурсів, заохочення нестандартного мислення та креативності).

Постійний аналіз та корекція педагогічної діяльності дозволять досягти найкращих результатів у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, що спонукає учнів до спонукає дітей до пошуку інформації, аналізу, порівняння, узагальнення та прийняття рішень..

Аналіз результатів дослідження дав змогу оцінити ефективність різних методів та прийомів навчання та відмовитися від неефективних, замінивши їх на більш дієві. Це сприяло підвищенню інтересу учнів до навчання та розвитку їхньої пізнавальної активності. Постійна корекція дозволяє вдосконалювати навчальний процес, робити його більш цікавим, змістовним та ефективним, це сприяє формуванню позитивного ставлення учнів до навчання та розвитку їхньої пізнавальної самостійності.

Окрім того, аналіз та корекція педагогічної діяльності сприяють професійному розвитку вчителя, підвищенню його кваліфікації та вдосконаленню педагогічної майстерності.

Аналіз успішності та мотивації кожного учня дозволяє персоналізувати навчальний процес, враховуючи його сильні та слабкі сторони, інтереси та потреби. Регулярний моніторинг емоційного стану учнів та корекція педагогічних впливів дозволяють створити атмосферу довіри, підтримки та співпраці.

Аналіз результатів попередніх етапів навчання дозволяє враховувати досягнення учнів та будувати подальший навчальний процес з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Таким чином, постійний аналіз та корекція педагогічної діяльності є невід’ємною частиною успішного формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, це – динамічний процес, що потребує постійної уваги, рефлексії та готовності до змін.

Позитивні зрушення у процесі формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів можна спостерігати за різними показниками, що відображають зміни в поведінці, ставленні до навчання

та результатах діяльності учнів. Формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності є важливим завданням для вчителів та батьків. Підтримка інтересу до знань та віри у власні сили допоможуть дітям досягти успіху в навчанні та в житті.

Надамо результати про позитивні зрушення у процесі формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів за мотиваційним компонентом (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Рівні сформованості позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів за мотиваційним компонентом, %

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Мотиваційний	Констатувальний	ЕГ	20	65	15
		КГ	20	66	14
	Контрольний	ЕГ	38	57	5
		КГ	30	55	15

Формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів у пізнанні нового, незнайомого проявлялася як потреба в знаннях, що орієнтує людину в навколишній дійсності, що змушує її активно прагнути до пізнання, до пошуку способів і засобів задоволення наявної в неї «спраги знань».

Позитивна мотивація до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є ключовим фактором успішного навчання та розвитку дитини. Вона спонукає учнів до активного здобуття знань, розвитку вмінь та навичок, формування власної позиції та самореалізації.

Це внутрішнє прагнення дитини до навчання ґрунтується на позитивних емоціях, інтересі до пізнання нового, усвідомленні цінності знань та вірі у власні сили. Діти відчувають цікавість до навчального матеріалу, прагнуть дізнатися більше, ставлять запитання.

Існує багато методів та прийомів, які допомагають формувати позитивну мотивацію до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, тому важливо забезпечувати кожній дитині можливість відчути себе успішною.

Подібні зміни спостерігалися і в когнітивному компоненті сформованості позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Когнітивний компонент у контексті дослідження формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів охоплює сукупність психічних процесів, пов’язаних з пізнанням, усвідомленням та розумінням навчального матеріалу, а також з формуванням уявлень про власні пізнавальні можливості (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Рівні сформованості позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів за когнітивним компонентом, %

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Когнітивний	Констатувальний	ЕГ	10	59	31
		КГ	9	48	43
	Контрольний	ЕГ	26	65	9
		КГ	15	64	21

Когнітивний компонент відіграє ключову роль у створенні внутрішньої мотивації до навчання, оскільки саме усвідомлення своїх знань та вміння їх застосовувати породжує інтерес та бажання дізнаватися більше.

Когнітивний компонент у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів виражається через спрямованість освітнього процесу на розвиток та активізацію розумових процесів дитини, її здатності до самостійного здобуття знань та формування позитивного ставлення до інтелектуальної діяльності.

Створення умов для повноцінного сприйняття інформації через використання різних каналів (зоровий, слуховий, кінестетичний), застосування

наочності, дидактичних матеріалів, дослідів, практичних робіт, застосування методів та прийомів, що сприяють концентрації уваги, розвитку її стійкості та переключення, використання ігрових елементів, зміна видів діяльності, створення проблемних ситуацій, застосування різноманітних стратегій запам'ятовування, враховуючи особливості пам'яті молодших школярів (асоціації, повторення, мнемотехніки), створення умов для активного відтворення інформації (опитування, перекази, пояснення). Це сприяє підвищенню мотивації до навчання та активному залученню учнів до освітнього процесу.

Нижче подамо розрахунки за діяльнісним компонентом рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, де також спостерігаються позитивні зміни (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Рівні сформованості позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів за діяльнісним компонентом, %

Компоненти	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Діяльнісний	Констатувальний	ЕГ	15	45	40
		КГ	16	45	39
	Контрольний	ЕГ	35	60	5
		КГ	22	55	23

Діяльнісний компонент у формуванні позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів пов'язаний з активним залученням учнів до різних видів навчальної діяльності, що сприяють розвитку їхньої самостійності, пізнавального інтересу та позитивного ставлення до навчання. Він передбачає не пасивне сприйняття інформації, а активну взаємодію з навчальним матеріалом, практичне застосування знань та формування власних уявлень про світ.

Діяльнісний компонент охоплює такі практичні аспекти:

– активна участь у навчальному процесі (виконання завдань, вправ, задач, проведення дослідів, створення проєктів, участь у рольових іграх, дискусіях та інших видах діяльності;

– самостійний пошук інформації, використання різних джерел інформації (підручники, довідники, енциклопедії, інтернет-ресурси) для розширення знань та отримання відповідей на свої запитання;

– рактичне застосування знань, застосування отриманих знань та вмінь у реальних життєвих ситуаціях, виконання практичних завдань, вирішення проблемних ситуацій.

Розвиток навчальних умінь та навичок відбувається через:

– формування вміння планувати свою роботу, визначення мети, складання плану дій, розподіл часу;

– розвиток навичок самоконтролю та самооцінювання, контроль за процесом виконання завдань, оцінювання своїх результатів, виявлення помилок та виправлення їх4

– формування вміння працювати в групі, співпраця з однокласниками, розподіл обов'язків, обмін інформацією, прийняття спільних рішень;

– розвиток комунікативних навичок, уміння висловлювати свої думки, слухати інших, вести дискусію, аргументувати свою точку зору.

Доцільно впроваджувати в освітній процес створення ситуацій, що стимулюють пізнавальну активність учнів, а саме:

1) проблемне навчання, створення проблемних ситуацій, що потребують пошуку рішень, стимулює учнів до активного мислення та пошуку інформації;

2) дослідницька діяльність, проведення дослідів, експериментів, спостережень, що дозволяють учням самостійно відкривати нові знання;

3) проєктна діяльність, виконання індивідуальних та групових проектів, що дозволяють учням застосовувати знання на практиці та розвивати творчі здібності.

Формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти. Саме в цьому віці закладається фундамент для подальшого успішного навчання та розвитку особистості. Формування позитивної мотивації до пізнавально-

самостійної діяльності молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти. Саме в цьому віці закладається фундамент для подальшого успішного навчання та розвитку особистості. Позитивна мотивація до пізнавально-самостійної діяльності – це внутрішнє прагнення дитини до активного здобуття знань, розвитку вмінь та навичок, що базується на позитивних емоціях, інтересі до пізнання нового, усвідомленні цінності знань та вірі у власні сили.

Рівні сформованості позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів за рефлексивним компонентом відображено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Рівні сформованості позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів за рефлексивним компонентом, %

Компоненти	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Рефлексивний	Констатувальний	ЕГ	18	50	32
		КГ	17	50	33
	Контрольний	ЕГ	35	64	1
		КГ	25	60	15

Результати контрольного етапу педагогічного експерименту, під час якого було проведено вторинне діагностування експериментальних і контрольних груп щодо сформованості рівнів позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, дозволяють оцінити ефективність впроваджених формувальних заходів.

Значне підвищення рівнів мотивації в експериментальній групі порівняно з контрольною, це свідчить про високу ефективність впроваджених формувальних заходів. Застосовані методики та прийоми позитивно вплинули на формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. У ходв експерименту було встановлено, що найбільших змін зазнали такі аспекти:

пізнавальний інтерес, активність, самостійність, позитивне ставлення до труднощів. Простежується значне підвищення рівнів мотивації в експериментальній групі порівняно з контрольною, а це підткрджує що впроваджені заходи мали певний позитивний вплив, але їхня ефективність – недостатня, оскільки навчання проводилося в дистанційному форматі, що обмежувало спілкування з дітьми в класі.

Результати контрольного етапу дозволили зробити висновок про ефективність впроваджених формувальних заходів та визначити подальші напрямки роботи з формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Загалом, формування мотивації – це тривалий процес, що потребує постійної уваги та корекції, проте змети дослідження досягнуто, завдання виконано.

ВИСНОВКИ

1. У кваліфікаційній роботі висвітлено теоретичні засади формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Сучасний світ характеризується швидкими технологічними змінами, що вимагають від людей постійного навчання та адаптації, тому мотивація до навчання стає ключовим чинником успіху в такому динамічному середовищі. Позитивна мотивація є рушійною силою для самостійного навчання і розвитку і цю рису необхідно формувати в людині ще з молодшого шкільного віку. Мотивація до навчання сприяє не тільки здобуттю знань, але й розвитку таких особистісних якостей – таких, як відповідальність, самостійність, критичне мислення, креативність. Мотив є усвідомленим спонуканням до діяльності, пов'язаним із задоволенням певної потреби. Важливо формувати у школярів внутрішні мотиви до навчання, коли дитина вчиться заради самого процесу пізнання, а не лише заради зовнішніх винагород чи уникнення покарання. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи мотивації до навчання, адже позитивний досвід навчання та пізнавально-самостійної діяльності в початковій школі позитивно впливає на подальшу навчальну діяльність. Кожна дитина має прагнення до розвитку та самовдосконалення, навчання повинно створювати умови для реалізації цього прагнення, сприяти розвитку пізнавальних інтересів та творчих здібностей. Позитивна мотивація сприяє формуванню таких якостей, як допитливість, наполегливість, творчість та самостійність, адже успіхи, досягнуті завдяки власним зусиллям, зміцнюють віру дитини у свої сили.

2. Розкрити наукові підходи до дефініції поняття «пізнавально-самостійна робота» у психолого-педагогічній літературі: діяльнісний; когнітивний; особистісно-орієнтований; компетентнісний підхід; інформаційно-технологічний. Розуміння цих різних підходів дозволяє більш глибоко та комплексно підходити до організації та оцінювання пізнавально-самостійної роботи учнів у навчальному процесі. Позитивна мотивація до пізнавально-самостійної діяльності у молодших школярів – це внутрішній спонукальний мотив, який спонукає дитину до активного

пізнання світу, самостійного пошуку відповідей на запитання та бажання вчитися новому. Це – не просто бажання отримати гарну оцінку, а глибинна потреба розуміти, досліджувати і розвиватися. Дитина ставить перед собою мету і докладає зусиль для її досягнення, відчуває задоволення від самого процесу навчання, а не лише від результату. Пізнавально-самостійна діяльність – це активний процес, під час якого учень самостійно, без прямого керівництва вчителя, здобуває нові знання, вміння та навички. Це важливий компонент навчання, який сприяє розвитку пізнавальних здібностей, творчого мислення та самостійності.

3. Окреслено дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Зазначено, що дидактичні принципи формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів є важливим аспектом організації ефективного навчального процесу. Вони ґрунтуються на загальних дидактичних принципах, але враховують вікові особливості молодших школярів та специфіку формування їхньої мотивації. Зокрема, принцип доступності та посильності охоплює: відповідність віковим особливостям (навчальний матеріал та завдання повинні відповідати рівню розвитку дітей, їхнім пізнавальним можливостям та попередньому досвіду); поступове ускладнення (завдання повинні ускладнюватися поступово, щоб підтримувати інтерес та стимулювати розвиток); створення ситуації успіху (необхідно забезпечити кожному учневі можливість відчути успіх у навчанні, що сприяє підвищенню мотивації та самооцінки). Принцип наочності передбачає: Використання різноманітних наочних матеріалів (малюнки, схеми, таблиці, моделі, відеоматеріали тощо); активне залучення органів чуття (можливості для дітей бачити, чути, торкатись, досліджувати); зв’язок з реальним життям (демонстрація практичного застосування знань, зв’язок з повсякденним досвідом дітей). Принцип активності та самостійності враховує: створення умов для активної участі (залучення учнів до активної діяльності на уроці, використання інтерактивних методів навчання; стимулювання самостійного пошуку знань (завдання, що потребують самостійного аналізу, дослідження, порівняння, узагальнення); розвиток умінь самоконтролю та самооцінки (надання можливості для самостійної перевірки та оцінювання результатів своєї роботи). Принцип зв’язку навчання з

життям: показ практичного значення знань (демонстрація того, як знання, отримані в школі, можуть бути використані в реальному житті; використання життєвих ситуацій (залучення до навчального процесу ситуацій з повсякденного життя дітей); проєктна діяльність (виконання проектів, що мають практичне значення для учнів та їхньої громади). Принцип позитивної емоційної атмосфери: створення атмосфери довіри та підтримки (взаємоповага, доброзичливість, толерантність); заохочення та похвала (позитивне підкріплення успіхів, підтримка у разі невдач); створення ситуацій успіху (забезпечення можливості для кожного учня відчути себе успішним). Принцип індивідуалізації та диференціації: врахування індивідуальних особливостей (темп навчання, рівень розвитку, інтереси, потреби кожного учня); диференційовані завдання (завдання різного рівня складності, що відповідають індивідуальним можливостям учнів); індивідуальна підтримка (надання індивідуальної допомоги учням, які цього потребують). Принцип мотивації та стимулювання: створення ситуацій пізнавального інтересу (завдання, що викликають цікавість, допитливість, бажання дізнатися більше); використання ігрових методів (ігрові ситуації, змагання, конкурси); заохочення та винагороди (похвала, позитивні відгуки, символічні нагороди); формування внутрішньої мотивації (акцент на цінності знань, задоволенні від процесу пізнання). Принцип проблемності: створення проблемних ситуацій (завдання, що потребують пошуку рішення, аналізу, дослідження); активізація мислення (стимулювання учнів до самостійного пошуку відповідей, висунення гіпотез); розвиток критичного мислення (надання можливості для аналізу, оцінювання та порівняння різних думок). Принцип інтеграції: міжпредметні зв’язки; комплексний підхід; цілісне сприйняття світу. Застосування цих дидактичних принципів у навчальному процесі сприяє формуванню позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів, що є запорукою успішного навчання та розвитку особистості.

4. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів (забезпечення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі молодших школярів; використання ігор з метою залучення дітей до навчання і розвитку їхніх пізнавальних здібностей; створення ситуацій успіху в освітньому

процесі) й експериментально перевірити їхню ефективність. На забезпечення першої педагогічної умови було спрямовано створення ситуацій, в яких діти вчаться слухати один одного та висловлювати свою думку, залучення батьків до шкільного життя, сворення спільних заходів для батьків і дітей, вчасне реагування на конфліктні ситуації, навчання дітей ефективним способам вирішення конфліктів та запобіганню їх, створення в класі атмосфери довіри та відкритості, а також демонстрація вчителем позитивних якостей, зокрема доброзичливості, терпіння, поваги до інших. Для реалізації другої педагогічної умови запроваджено використання в освітньому процесі дидактичних ігор (навчальне лото, пізнавальне доміно, розвивальні пазли, цікаві кросворди, ребуси на кмітливість), рольові ігри, що розвивають уяву, фантазію, творче мислення та комунікативність учнів початкових класів і спробувати себе в різних соціальних ролях (вчителя, вихователя, лікаря та інших), ігри для розвитку мовленнєвої культури, наприклад: «Склади розповідь», «складаємо рими», «Ланцюжок синонімів». Застосовувалися ігри на розвиток логічного мислення («Відгадай загадку», «Що зникло?», «Знайди зайве» тощо); комп’ютерні ігри, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів дітей і позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності, зокрема: ігри-симулятори, освітні ігри тощо. На забезпечення третьої умови було спрямовано індивідуальний підхід і навчанні учнів, що базувався на принципі особистісно орієнтованого навчання, акцентування уваги на досягненнях, а не на помилках молодших школярів, заохочення навіть невеликих успіхів дітей, створення в класі атмосфери, доброзичливості та взаємодопомоги, співпраці між учнями, залучення дітей до активної діяльності з можливістю вибору завдань.

У ході педагогічного експерименту, який було проведено у 2-А та 2-Б класах Запорізького НВК №67 Запорізької міської ради Запорізької області, доведено ефективність названих педагогічних умов, що сприяло досягненню мети та виконанню завдань дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів – умова розвитку творчої особистості https://naurok.com.ua/aktivizaciyapiznavalno diyalnosti-molodshih-shkolyariv-umova-rozvitku-tvorcho-osobi (дата звернення: 19.06.2024).

2. Аніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології : курс лекцій. навч. посібник / за заг. ред. Н. І. Яковець. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.

3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання – нова освітня філософія. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 1. С. 16–19.

4. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

5. Бланк Т. В. Формування позитивної мотивації як фактору успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкове навчання та виховання* : наук.-метод. журн. Харків : Основа. 2009. № 16/18. С. 2–9.

6. Бондар В. І. Дидактика : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2005. 262 с.

7. Бондар С. Джерела стимулювання пізнавальної діяльності учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2005. № 2. С. 13–16.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

9. Вишковський І. В. Методи активізації пізнавальної діяльності. *Історія та правознавство*. 2007. № 12. С. 2–7.

10. Вітюк В. В. Готовність педагогів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». *Педагогічний пошук*. 2017. №2(94). С. 3–6.

11. Войтенко О. В. Виховання в учнів початкових класів цінностей здорового способу життя засобами ігрової діяльності. *Наукові записки Малої академії наук України. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 14. С. 37–39.

12. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. 2-е вид., перероб., допов. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.

13. Гнатюк О. В. Мотивація молодших школярів до навчання в умовах сучасного інформаційного суспільства. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722386/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf (дата звернення: 12.06.2024).

14. Гнатюк О. В. Шляхи формування мотивації до навчання в учнів сучасної початкової школи. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722411/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf (дата звернення: 12.06.2024).

15. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

16. Гончарук І. Створення вчителем комфортних умов для адаптації першокласників до навчання у школі. *Початкова школа*. 2013. № 7. С. 42–44.

17. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2019. Вип. 2 (10). С. 134–137.

18. Гузенко О. А. Формування мотивації навчання молодших школярів в умовах особистісно орієнтованої освіти. Київ : [б. в.]. 2002. 121 с.

19. Демченко Я. М. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. *Педагогіка та психологія*. 2015. № 47. С. 14–24.

20. Дзюбко Л. В., Гриценок Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психодіагностика* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державн. пед. ун-тет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. Вип. 4. С. 33–43.

21. Дзятківська Г. Ігрові технології навчання в початковій школі: особливості використання. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/ 123456789/13013/ 1/9Dzyatkivska.pdf (дата звернення: 12.06.2024).

22. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* : збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. № 9. С. 12–28.

23. Дуброва О. А. Навчальна мотивація як специфічний компонент навчальної діяльності. *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 14.

С. 30–37.

24. Дубровська Л. О., Дешко О. О. Проблема готовності вчителів початкових класів до упровадження ідей реформи нової української школи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 3. С. 23–27.

25. Дудник Н. Організація пізнавальної діяльності учнів: поради психолога. *Завуч*. 2005. № 30, жовтень. С. 4–6.

26. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

27. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Серія: Золота педагогічна скарбниця / за ред. Н. П. Наволокової. Київ : Основа. 176 с.

28. Житник Б. О. Методи навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів. *Управління школою*. 2005. № 13, травень. С. 9–16.

29. Загальна психологія : підр. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. 464 с.

30. Ілляш С. Педагогічні умови формування пізнавального інтересу до навчання в учнів початкових класів. *Молодь і ринок*. 2012. № 6. С. 81–84.

31. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. Київ : Видавництво «А.С.К», 2004. 192 с.

32. Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В. Як створювати ситуацію успіху в навчанні? *Завучу. Усе для роботи*. 2012. № 5–6 (77–78). С. 46–52.

33. Канюк С. С. Психологія мотивації : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. С. 238–248.

34. Климчук В. О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації. *Соціальна психологія*. 2008. №6 (32). С. 70–77.

35. Колюга О. П. Нестандартний урок – один із шляхів підвищення пізнавальної діяльності учнів. *Фізика в школах України*. 2007. № 21. С. 16–19.

36. Кондратюк О. М. Інноваційні технології в початковій школі. Київ : Шкільний світ, 2015. 250 с.

37. Коновальчук І. І., Наумович А. Л. Педагогічний потенціал ігрової діяльності в розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки*

майбутніх фахівців дошкільної освіти : збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В Зданевич, Л. С. Пісоцької, Н. М. Миськової, Л. О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 91–95.

38. Концепція Нової української школи. URL: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/uasch2016/konczepcziya. html (дата звернення: 18.07.2024).

39. Легін В. Б. Рефлексивні вміння у навчальній діяльності молодших школярів. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 73–77.

40. Маляр Л. В., Ваколя З. М. Особливості мотивації учнів до навчальної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Випуск 82. С. 102–107.

41. Мартиненко С. Діагностичні методики вивчення навчально-пізнавальної діяльності учнів четвертого класу. *Початкова школа*. 2008. № 6. С. 34–39.

42. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.

43. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко. Київ : Вища школа, 2016. 40 с.

44. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

45. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. *Філософія, соціологія, психологія* : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. Вип. 12. Ч. ІІ. С. 23–30.

46. Падалка О. С. та ін. Педагогічні технології. Київ : Українська енциклопедія, 1995. 129 с.

47. Партола В. І., Смолянюк Н. В. Використання методу проєктів у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Новий колегіум*. 2019. № 1. С. 39–42.

48. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.

49. Педагогічний словник / ред. кол.: М. Д. Ярмаченко, І. А. Зязюн, В. М. Мадзігон, Н. Г. Ничкало та ін.; за ред. М. Д. Ярмаченко. Київ : Педагогічна

думка, 2001. 516 с.

50. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пєхоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 240 с.

51. Пономарьова Г. Ф., Бабакіна О. О., Бєляєв С. Б. Нові педагогічні технології : навчальний посібник. Харків : ХГПА, 2013. 280 с.

52. Прокопенко В. Метод проектів як засіб креативно-пізнавальної діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. № 5. С. 43–46.

53. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/ (дата звернення: 21.05.2024).

54. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-programipidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-z-rozvitku-cifrovoyi-kompetentnosti (дата звернення: 16.06.2024).

55. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789 (дата звернення: 28.06.2024).

56. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 04.08.2024).

57. Просенко В. Мотивація до навчання. *Завуч*. 2011. № 6. С.21−22.

58. Прядко О. В. Сучасні технології організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у ЗВО. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Випуск 209. С. 247–252.

59. Руда Н. Л. Врахування мотиваційних теорій як основа ефективного навчання. *Модернізація вищої освіти України* : історія, досвід, перспективи : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 9–11 лист. 2004 р.). Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти МОН України. 2005. С. 171–178.

61. Савлучинська Л. Г, Філь І. В Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С 176–178.

62. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник для студентів пед. фак. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

63. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. *Рідна школа*. 2018. № 1–2. С. 3–7.

64. Сахно Н. Мотивація до навчання. *Психолог (Шкільний світ)*. 2009. № 22/23. С. 61–63.

65. Сидоренко В. (2018). Концепти Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. № 5. С. 4–17.

66. Сівачук А. Л. Педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами мобільних технологій. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : КДПУ. 2021. Вип. 14. С. 328−333.

67. Сівачук А. Л. Формування пізнавального інтересу молодших школярів на уроках мовно-літературної галузі засобом технології BYOD. *Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету (приурочено до 90-річчя КДПУ)*. Кривий Ріг. 2020. С. 116−119.

68. Степанова В. Технологія проектів як засіб активізації пізнавальних інтересів і творчості учнів. *Біологія*. 2008. № 24. С. 23–24.

69. Столяр Г. І. Сучасні педагогічні технології: досвід та інновації. *Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2018. С. 222–223.

70. Сухомлин Л.В. Форми активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. *Сучасна школі України*. 2009. №9. С. 49–60.

71. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

72. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова педагогічна думка*. 2009. № 3. С. 90–92.

73. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. Київ : Марич, 2009. 232 с.

74. Тулупова Т. Шкільна мотивація як компонент психологічної

комфортності. *Психолог*. 2006. № 15. С. 5–8.

75. Туріщева Л. В. Дослідницька робота як умова розвитку творчих особливостей учнів. *Історія та правознавство*. 2008. № 4. С. 7–9.

76. Фідря О. Г. Організація та управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів на мотиваційно-організаційному етапі заняття. *Історія та правознавство*. 2005. № 32. С. 2–7.

77. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність. Київ : Мандрівець, 2009. 360 с.

78. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі І ступеня: теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2013. 692 с.

79. Чорней І. Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4 (80). С. 165.

80. Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.

81. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2012. 246 с.

82. Щербань П. М. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі. *Початкова школа*. 1997. № 9. С. 18–21.

83. Щукіна Г. Активізація пізнавальні діяльності школярів в освітньому процесі. URL: http://www.novapedahohika.com/noloms-307-1.html (дата звернення: 11.07.2024).

84. Яременко Л. Мотивація навчального процесу як педагогічна проблема. *Вища освіта України*. 2014. С. 69–74.

ДОДАТКИ

Додаток А

Організація навчальної діяльності з допомогою TPR-Storytelling з метою формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів

Storytelling – метод повного фізичного реагування через розповідь) є ефективним способом формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Цей метод поєднує фізичну активність, слухання історій та мовленнєву практику, що робить навчання цікавим, захопливим та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Метод ґрунтується на природній для дітей потребі в русі та імітації. Вчитель розповідає історію, супроводжуючи її жестами, мімікою та рухами. Учні слухають розповідь та одночасно виконують відповідні дії. Поступово учні починають самостійно відтворювати історію, спочатку за допомогою жестів, а потім і усно.

Як TPR-Storytelling сприяє формуванню позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності:

1) активне залучення учнів: поєднання слухання та фізичної активності забезпечує високий рівень залучення учнів до навчального процесу, діти не просто пасивно слухають, а активно діють, що сприяє кращому запам'ятовуванню інформації та розвитку пізнавального інтересу;

2) створення позитивного емоційного фону, ігрова форма навчання, використання цікавих історій та фізична активність створюють позитивну емоційну атмосферу на уроці, що сприяє підвищенню мотивації та зниженню рівня тривожності;

3) розвиток мовленнєвих навичок, метод сприяє розвитку усного мовлення, покращенню вимови та розширенню словникового запасу, учні вчаться висловлювати свої думки та розуміння історії за допомогою жестів та слів;

4) розвиток пам’яті та уваги, необхідність запам’ятовувати послідовність дій та зміст історії сприяє розвитку пам’яті та уваги;

5) розвиток уяви та творчості, історії часто містять елементи фантазії та творчості, що стимулює розвиток уяви та креативного мислення учнів;

6) формування позитивного ставлення до навчання: Завдяки цікавій та захопливій формі навчання, діти починають сприймати навчання як позитивний та цікавий процес;

7) підвищення самооцінки, успішне виконання дій та відтворення історії сприяє підвищенню самооцінки та впевненості у власних силах.

Етапи організації навчальної діяльності з допомогою TPR-Storytelling

1. Підготовка історії. Вчитель обирає або створює цікаву та зрозумілу для учнів історію. Важливо, щоб історія містила багато дієслів та описів дій, які можна зобразити жестами та рухами.

2. Демонстрація історії вчителем. Вчитель розповідає історію, супроводжуючи її жестами, мімікою та рухами. Важливо показувати дії чітко та емоційно.

3. Виконання дій учнями разом з вчителем. Учні слухають історію та одночасно виконують відповідні дії разом з вчителем.

4. Виконання дій учнями самостійно. Вчитель розповідає історію, а учні самостійно виконують дії.

5. Відтворення історії учнями за допомогою жестів. Учні намагаються відтворити історію за допомогою жестів та рухів.

6. Усне відтворення історії учнями. Учні розповідають історію своїми словами, використовуючи жести та рухи.

7. Розвиток історії. Учні можуть змінювати сюжет, додавати нових персонажів або придумувати власні історії на основі вивченої.

Приклад використання TPR-Storytelling на уроці англійської мови в початковій школі

Тема: "Morning routine" (Ранкові справи).

Вчитель розповідає історію про те, як він прокидається вранці, робить зарядку, вмивається, снідає та йде до школи, супроводжуючи розповідь

відповідними жестами та рухами.

Учні слухають та одночасно виконують дії разом з вчителем.

Потім учні самостійно виконують дії під розповідь вчителя.

Далі учні намагаються відтворити історію за допомогою жестів, потім – усно.

Важливі умови використання TPR-Storytelling:

– вік та рівень підготовки учнів: історії та дії повинні відповідати віку та рівню підготовки учнів;

– чіткі та зрозумілі інструкції: вчитель повинен чітко пояснювати дії та послідовність виконання;

– позитивна атмосфера: важливо створити атмосферу підтримки та заохочення, де діти не бояться помилятися.

– різноманітність історій та дій: важливо використовувати різні історії та дії, щоб підтримувати інтерес учнів.

Використання TPR-Storytelling є ефективним методом формування позитивної мотивації до пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів. Він дозволяє зробити навчання цікавим, захопливим та сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.